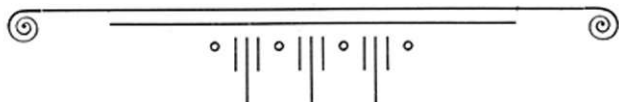

LJUBLJANSKI ZVON

Ljuban.

(Maloruski motiv.)

I.

Ne vzdihla zimska burja krog koč,
nego mati na pragu žalno joče,
Ljubana sina srčno pregovarja:
»O sin, dni starih mila mi zarja!
ne želi na tuje, na boj krvavi,
sive svoje matere ne ostavi,
nego spravi meč, deni strani lok,
položi s puščicami tul iz rok
in vnovo zaženi živahne ovčice
na jasne gorice brstné zelenice,
kjer sočna travica rase
in čreda se rada pase!
A proč ne misli, na tuje ne hodi,
rezila mi ostrega v srce ne bodi!«

Ljuban sedla si konjiča brzen,
sedla, govori ves boder in drzen:
»Ko se sokol vzgodi, ko mu vzraste perut,
opoji neutešen in buren ga čut,
širi mu prsi, srce mu vžiga,
da nikaka ne bi zadržala ga sila,
ni gnezdece rodno, ni sužna veriga,
nego smelo razpno se nemirna mu krila,
kakor strela vzleti v nedogledne višine,

veselo frči čez goré in doline,
da zre druge kraje in druge stvari,
da izkusi číle svoje moči.

Hlepi mi srce živěj in živěj,
kipí, hrepeni mi naprej in naprej.
Ne bodem več gonil ovac gori v šume,
nego rajši zajaham na vražne trume,
nego rajši vzdrčím v krvolivni boj,
kamor vabi me mečev žvenket in soj.
Doborim se do bajne deve Slave,
da na čarne me prsi pritisne ljubó,
ovije mi lovor-venec krog glave,
poljubi mi zorno lice žarnó.

Ne plakaj, ne ihti, draga mati!
Ne morem, ne morem doma več ostati:
Cel svet mi je premal,
kako bi ta dolček miru mi dal!

A mati zajoka še huje
in proseče sinu vzdihuje:
»Ne hodi na tuje, v nevarne kraje!
Doma je slaje,
doma je mir in sreča,
a v svetu je vihra in vika vrveča.
Vojna je ljuta in bor neblag,
okruten in neusmiljen je vrag:
kakor ljuta kača skrivaj okrog lazi,
v zasedah lokavo na priliko pazi,
nemilo te zgrabi silen in trd,
zabode te v srce buren mu srd,
da v mrki pustinji sam in nem
omagaš v veselje divjim zverém.
Prifofoče sraka čez ravan,
pa ti vzame biser-oko;
prikroka črni vran,
razkljuje ti lice ljubó,
volkulja sestradena prihrči,
raztrga ti sveže srcé;

tvoje mlado telo strohni
sredi tuje zemljé.
A mene staro ženó
zle tuge v hladni grob zagrebó . . .
Tako si še mal, šibak, mladolet,
ne hodi še v hrumni in šumni svet!«

A sin je ne sluša,
kipi mu duša,
srce se mu vžiga.
Na šarca se dviga,
ozrè se še v mater sivó,
a naglo se v stran obrne,
solzó si z levo utrne,
dajoč ji desno rokó.
Konj živ zaigra,
ves isker hrkne,
kakor mignil bi, vzdrkne,
kakor veter lehan čez ravan peketá.
A tužna mati medlí za mladičem,
dokler za zelenim ne zgine ji gričem.
Zre, zre, otožno vzdahne,
otožno vzdahne, omahne.
Debela solza ji oko je zalila,
grenká, da bi celo morje zagrenila.

II.

Vzdiguje sredi poljane se taber,
okolo tabra železo se bliska,
na borca borec oholo pritiska,
junak na junaka sili hraber.
Vrag vruga zbada strupenih ust,
podira hrusta hrust.

Priskokóče Ljuban na konjiču znoječem,
zapodi se v vrvenje ves v ognju žarečem,
da šarčevo vrage zatira kopito,
kakor toča razbija zoreče nam žito.
Navali koprneč v smrtonosni vihar,

vihti in maha udar na udar.
Gasi mu žejo orožja tresk,
rezila blesk,
mečev brenket,
sabelj žvenket,
svrčanje strelíc,
frčanje puščic,
konjičev topot,
šum in hrum in grohot,
orožja lom,
krute borbe hrest in grom.

Na desno bije, na levo seka.
Krvava reka
valí se v valovih penečih.
Ihtenje trpečih,
mrjočih ječanje,
nesrečnih ranjencev jadikovanje!

Gasí hrepenenje, ne ugasi.
Končan je boj,
a Ljubana želj neutešnih roj
naprej, vse naprej bodri.

Uže se belí tam sijajni grad,
mamivo njegovih misli in nad,
hlepenja in koprnenja mu vir.
Zajaha konjiča v dir,
tri goré prejezdi visoke,
tri vodé preplava široke,
tri prepade preskače globoke.
Vse ovire premore mu znojni napor,
dobori se na ljubljene Slave dvor.

III.

Kakor ljubek vetrec prismeja
junaku naproti se krasna deva,
cvetná kakor sveža pomlad.
Ljubeznivo ga sprejme, vede v grad,

v bleščobo laskavo svetlih dvoran,
da take ni zrl še beli dan:
Preproge dičijo tla dragocene,
umetelne slike oživljajo stene,
zavese prestregajo solnčni zrak,
da širi se hladen polumrak.
Vse krog in krog divno blesti,
skrivnostno žari.
Vse oveva jasno bogastvo,
svetlo veličastvo.

Opravi se Slava v sijajno opravo,
v baržun in svilo, v srebró in zlató,
sladko umesti za mizo vonjavo
na drage blazine selo mehkó
Ljubana strmečega,
v omamen natoči kozarec
ognjenega vinca iskrečega
rujni mu žarec.
Srčno okrog čela ovije
mu lovor-venec krasan,
z razkošnimi biseri osejan,
da kakor vedra mavrica sije.
Prisede Slava.
Nežno ga levo ji rame
golo krog vrata objame,
a roka ji prava
mu vabno s kupo nazdravlja.
Zabrenkajo strune, godba zasvira,
zvení miloglasno, rahlo zamira,
Ljubana pevanje zvonko proslavlja.
Opoji ga medena slast,
zamaknjen oklene ji vitko rast,
na srce jo stisne močno hrepeneče,
glavo nasloni prepolno sreče
na snežno ji nedrije bujno kipeče.
Primili ga deva nase živeje,
z nasmehom bajnim se mu nasmeje,
poljubi usta mu burno kopneča,
v čaroben sen ga zazibka mameča.

IV.

Bil sèn je sladak in mil,
a kratek je bil.
Ljuban se vzdrami,
okolo se bister ozrè:
Vsa prejšnja krasota ga mami,
kakor prej mu Slava cvetè.
A vsa veličast in bleskotna oprava
le oko mu zabava,
a srca mu žejnega ne zanima.
Zaman se mu Slava dobrika prijazno,
nje ljubkanje, čuvstev prazno,
pusto mu je kakor ledena zima.
Teži kakor kamen-tovor
na čelu ga lovor.

Kakor senca blodi
okolo grada okrog,
preleta cvetoči gaj in log,
iščoč povsodi
čudotvorne tiste moči,
da mu burne želje pogasi.

Zaman!
Zajoka Ljuban,
premučna ga stisne beda.
Vrže lovor raz glavo,
preopravi se naglo, konjiča zaseda,
v vabečo ga več ne pogleda Slavo,
in ne ozre se v zlati sijaj —
razočaran zajaha nazaj.

Otožen jezdi črez ravan,
zamišljen zavije v les teman.
A v lesu mož mrkih četa prežé
v zasedi bogatega plena čaka.
Začuvši kopito, živo se vbodre,
kakor tur sestradan padó na junaka.
Konjič zarezgeče,
orožje bleskeče,

rezilo žvenkeče,
udarec prestrega udarec.
Razvrže Ljubana sunec globok.
Užaljen umni šarec
ubeži razbojnikom v skok.

Kakor jastreb golobu krut
oskube šibko perut,
razkljuje mu nežno telesce ljut,
Ljubana zlodeji vjemó,
ugrabijo mu opravo svetló,
ostavijo ga nemilo
v lesovju mračnem krvavečega,
v nevolji grozni ječečega
deročim zverem v gostilo.

V.

Na pustem vresju leži teman
junak, poln ran;
usoda ga strla je zla.
Le steška diha:
razvita napol usiha
že roža cvetna.
Stresa ga mraz.
Na čelo seda
smrt mu bleđa,
rosi mu z mrzlim potom obraz.
Udar širok in globok
trdo ga peče.
Rudi mu nedro, na tla mu teče
krvi začrnele vroči tok.
Sam sredi zemlje tuje,
nikogar nima bolan kraj sebe,
da mu sožaluje,
da ga zagrebe.
Le šarec, veren mu drug,
priskače nazaj poln tug,
v gospodá se mil ozira.
A Ljuban leži medló,

trepalnica težka mu zapira
pretrudno oko.
Prileta že sraka mu čez plan,
da unese bisera dragocena,
zakrokava črni vran,
veseli se okusnega plena,
a v hosti voljkulja mrka
zamolklo grka.

Prifrči na drevesce
na vzletnih krilih mu kukavica,
na uvela lica
upre mu žalno očesce,
zakuka, zakuka
z otožnim glasom mu,
da vzgane ga trpka muka:
»Kuku, kuku! . . .
Tam v dalji ženica osirotela,
v trdih bolečinah oslabela
vse dni prevzdihuje,
vse noči prejokuje —
solz toliko je prelila,
da celo puščavo bi razmočila,
razmočila, ozelenila.
Ostavil jo je samó
na stara leta mater sivó.
Prvi mesec hlepé je prekoprnela,
drugi mesec žalostno je preihtela,
tretji mesec vrača dušo Bogu . . .
Kuku, kuku!« . . .

Kakor veter šibo pretrese junaka
nemila vest,
kakor dete zaplaka.
Skeleča vdihne bolest
v otrple ude mu sile neznane.
Utrga zel, krvni tok zavrne,
obveže si rane,
z ogrtalom šarčevim se ogrne,
na stremen upre se, na šarca se dvigne,

konjičeve grive trdnó se oklene,
premrle roke okrog vrata mu dene,
tovarišu zvestemu migne —
kakor sokol na krilih lehan
zapeketá črez ravan.
Tri znojne dni preskokoče,
tri trudne noči pretopoče;
ko zarja četrta nebo orudi,
do slamnate tihe kočé prihrope,
globoko zasope,
na tla se upehan zvali . . .

Ljuban se burno vzgane,
kakor misel v izbico plane.
Svetiljka brli mračnó,
ženó medlečo,
na trdem ležečo
oseva slabó.
Ljuban se nagne na lice nabrano,
kakor vosek bledó,
poljubi na čelo jo nagubano,
kakor led mrzló,
poljubi jo hrepeneče, goreče:
»O mati, mati!« bolno šepče.
Lehno zažari ji lico usahlo,
ugaslo oko otvori se ji rahlo,
ozre se vanj sladko-vabljivo,
nasmehne se mu ljubeznivo:
»O dete, dete predrago!«
S presrčnim glasom blago
koprné mu dahne —
omahne . . .

On zgrudi se ji na rame.
Obveza se sname,
zakrvaví mu rana
in v smrti z materjo združi Ljubana.

Pribislav.

Žrtve.

Povest. Spisal Fr. Serafin.

e roi est mort, vive le roi!

Tako je v življenju! — —

Nihče na svetu ni nenadomesten! Danes žalujemo po kom, jutri pozdravljamo z veseljem njegovega naslednika! . .

Vse je minljivo in nestalno! Čuvstvovanje človeškega srca se izpreminja pod vsakim vtiskom zunanjega sveta, a spomin se razprši dostikrat kakor vodena pena, če dahne veter vanjo! . .

V Poljanah, veliki vasi na Dolenjskem, so se pripravljali na sprejem novega župnika.

Preteklo je bilo komaj štirinajst dni, odkar jih je bil zapustil prejšnji. Bil je ta že postaren mož, ki ni pastirjeval v tem kraju nič manj nego dvajset let.

Nerad je šel iz tega kraja, a moral je! . . Pritiskali so toliko časa nanj, da se je umaknil! Kriv temu pa je bil novodobni duh, ki se je širil po deželi. Mož je bil star, a moder, previden, strpljiv! . . Imel je svoje prepričanje, svoje nazore! . . Vedel je, da je ni stagnacije ne v naravi, ne v življenju, in da je biti ne more . . . Vedel je, da se mora človeštvo po vekovečnih zakonih razvijati, da mora napredovati, in da se ta razvoj, ta napredek preprečiti ne da . . . Ni se torej strinjal s tistimi, ki so bili mnenja, da človeško mišljenje ne sme preko gotovih mej . . . Njegovo prepričanje je bilo, da se morata človeškemu napredku prilagoditi država in cerkev, in da je dolžnost obeh, celo pospeševati ga . . . Taki so bili njegovi nazori! Razkladal jih sicer ni, a ravnal se je po njih! Bil je pravicoljuben in sodil je vselej le dejanja, nikdar ne oseb. Naj je bil že kdo liberalec ali klerikalec, to mu je bilo eno! . . . Gledal je samo na to, kakšno življenje kdo živi, dobro vedoč, da je ono označevanje nekaj povsem zunanjega, nebistvenega, in da tiči jedro stvari vse kje drugje . . .

Bil je tudi tega prepričanja, da treba postopati omikanemu človeku nasproti malce drugače nego neomikanemu, da treba razločevati med dušnimi potrebami enega in drugega . . .

To pa je bilo v protislovju z odrevenelimi nazori njegovih višjih, in večkrat so mu poslali od zgoraj resne opomine in svarila. Dohajala so mu poučila o dolžnostih katoliškega duhovnika in pozivi, naj začne odločnejši boj zoper razširjevanje svobodomiselnosti, liberalstva . . .

A on, ki je dobro vedel, kaj zahtevajo pravzaprav od njega; on, ki je videl, kaj se godi po sosednjih župnijah, kjer se je bil ta boj že pričel, je vztrajal na poti, po kateri je hodil dozdej, in po kateri hoditi mu je velevala njegova vest. Kakor doslej, tako mu je bila še nadalje prva skrb, da bi se njegovi župljani spoštovali in ljubili med seboj! . . .

Toda časi, ko je sv. Janez priporočal ljubezen in ničesar drugega nego ljubezen, so davno minili, in dandanes ima tudi katoličanstvo druge potrebe! . . . In tako je prišlo, da zgoraj niso hoteli uvideti, da ima on prav. Začeli so navijati hujše strune proti njemu . . . Na-posled je dobil polo z vprašanji, na katera mu je bilo odgovoriti. Med temi vprašanji se je tikalo eno tudi njegovega postopanja v izpovednici nasproti onim, kičitajo liberalne časopise . . .

Odgovor, ki ga je dal na to vprašanje, je zgoraj napravil tako neugoden vtisk, da se jim je videlo potrebno, odtegniti mu pravico do izpovedovanja. To pa je imelo za posledico njegovo umirovljenje.

In tako so bili izgubili Poljanci svojega starega, dobrega župnika . . .

Ko je stal zadnjikrat pred njimi na prižnici in se poslavljal od njih s tresočim, zamolklim glasom, takrat ni ostalo ni eno oko suho! Spočetka se je čulo samo pritajeno in zadušeno ihtenje; hkratu pa se nekdo ni mogel več zdržati, zajokal je na glas, in zdaj se je razlegal pretresljiv, splošen jok po vsej cerkvi. Jokali so otroci, mladeniči in dekleta, žene in moške, jokalo in ihtelo je vse vprek, in ta jok je bil neprisiljen, odkritosrčen; ta jok je bil istinit izraz globokih srčnih čuvstev . . .

Še potem, ko so bili ljudje že zunaj cerkve, so si brisali oči.

»Takega gospoda ne dobimo več!« se je čulo kakor iz enih ust. Vsem se je brala žalost na obrazu, vse je bilo nekam potrto, obupano. Bilo je videti, kakor bi bil vsakdo prepričan, da ga je zadela velika, nenadomestna izguba . . .

Tako je bilo pred štirinajstimi dnevi!

Danes pa ni mislil nihče več na starega dobrega župnika, danes so si belili Poljanci samo s tem glavo, kako bi kar najdostojneje sprejeli novega župnika.

Na različnih krajih vasi so bila postavljena bolj ali manj okusno nakičena drevesca z raznimi primernimi napisi.

Eden se je glasil:

»Oj pridi skoro, dušni naš pastir,
prinesi srcem našim sladki mir!«

Drugi spet:

»Pozdravljen srčno naših duš pastir,
Ti nam odpri tolažbe vir!«

In podobnih napisov je bilo čitati še več. Slični pa si tisti niso bili samo po svojih mislih, temveč zlasti tudi po tem, da se je prva vrstica pri vseh končavala vedno z besedo »pastir«.

Nekemu hudomušnežu iz sosednje župnije, ki so ga bili opravi privedli baš ta dan semkaj, so dali ti napisi povod, da je pripomnil: »Ljudje božji, le gledite, da ne boste čez nekaj časa pa malo drugače peli!«

»Kako neki naj bi peli?« vpraša že nekoliko prileten Poljanec. Oni pa se namuzne in reče:

»Naprimer tako-le:

»O da bi nesel te od nas hudir,
namesto mira si prinesel nam prepir! . . .«

Toda Poljanci se niso dali motiti po tujem dovtipnežu. Napenjali so temveč še bolj svoje moči, da bi vse kar najsijajneje priredili za sprejem novega župnika, ki je imel priti drugi dan! Vsak se je trudil po svoje, vsak si je štel v dolžnost, pripomoči k lepemu sprejemu. Deklice so med zvonkim smehom in glasnim žebrenjem pripenjale na drevesca cvetje in pisane zastavice. Fantje pa so postavljali mlaje.

Odlikovali pa so se pri delu najbolj požarniki s svojim načelnikom, Ivanom Radičem, po domače Bastonom, ki je oblastno stopal semtertja ter kriče dajal povelja. Kričal je zaradi tega še bolj, ker je hotel pred dekleti pokazati svojo veljavo. Baš radi njih se je bil oblekel tudi v svojo uniformo ter si opasal častniški meč, po katerem se je razločeval on od vseh drugih načelnikov gasilnih društev cele dežele . . .

Pozno v noč so bile priprave končane, in Poljanci so se začeli z mirnim srcem razhajati. Bili so uverjeni, da bo novi župnik zadovoljen. Eni so šli naravnost domov, drugi so se šli prej še malo pokrepčat v gostilno . . .

II.

Drugi dan je ležala gosta megla po polju in po travnikih. Bilo je zaspano, dolgočasno jutro. Rosa je kapala od drevja, in zastave na mlajih so žalostno visele nizdolu. Nobene sapice ni bilo, da bi jih bila oživila, a zastavo gledati je prijetno le tedaj, ako plapola, ako se giblje po zraku. Še ptiči so se držali danes nekam čemerno, in namesto veselega petja se je čulo le pusto čivkanje . . .

Župnikov prihod je bil napovedan šele na deseto uro, a župljani so bili že na vse zgodaj na nogah.

»Ali bo vreme?« . . . to vprašanje se je neštokrat ponovilo, a najbolj je skrbela ta stvar učitelja. Ko je postavljajl prejšnji večer Baston pred vasjo mlaje, je delal on pa pred šolo, pred cerkvijo in župniščem na vse pretege. Bil je še mlad mož elastičnih nazorov; smatral je za najbolje, da se župniku precej spočetka prikupi, in to navzlic temu, da se je baš tisti čas pojavljalo v deželi ostro nasprotstvo med učiteljstvom in duhovništvom.

Kadar je bil s svojimi stanovskimi tovariši skupaj, se je sicer rotill, da on ne bo nikdar mežnaril; če pa je govoril s kakim duhovnikom o novi šoli, je spet kaj rad delal koncesije ter z nekako naivno prostodušnostjo pritrjeval, da novodobno šolsko zakonodajstvo ni dosti prida.

Poleg tega pa je bil malce tudi častihlepen. Župnikov sprejem se je imel zvršiti po njegovem načrtu, in bilo mu je mnogo do tega, da bi vreme ne kazilo sprejema.

Nervozen in razburjen je letal po vasi gori in doli in vpraševal zdaj tega, zdaj onega, če se bo zvedrilo, ne da bi mu bil mogel dati kdo popolnoma zadovoljiv odgovor.

Učitelj je zrl ravno obupno proti nebu, kakor bi hotel prisiliti solnce, da prodere in prepodi meglo, ko prižene kravji pastir čredo črez vas. V tega se zapodi zdaj. Pastirji so navadno dobri vremenski proroki. Kakor znajo določiti uro po tem, kako visoko stoji solnce, tako znajo na podlagi svojih izkušenj pogoditi tudi vreme dobro. Vse to je bilo znano učitelju, zato ustavi pastirja in ga nagovori:

»Glavač, vi boste vedeli povedati, kaj bo iz te megle! . . .«

Glavač se ozre kvišku, pomisli malo, potem pa reče:

»Kaj da bo iz te megle? Kaj če biti drugega nego voda in mokrota? . . .«

»Torej mislite, da bo dež?« vpraša učitelj prestrašen.

»Tega ravno ne trdim,« odgovori Glavač, »a da drugega iz megle biti ne more nego voda, to ve vsak človek. Lahko bi se tudi sneg naredil iz nje ali toča, toda tega se nam aprila meseca ni treba bati.«

»Tedad pa mora priti na vsak način dež!« meni učitelj še bolj potrft. Pozabil je bil v svoji nervoznosti popolnoma, da je včasih baš megla napovedovalka lepega dne.

»I nak, ni potreba, da bi moral biti dež!« odvrne zdaj Glavač. »Vse visi na tem, se li megla uleže ali se dvigne proti nebu. Če se uleže, bo zemlja sicer mokra, a sijalo bo solnce; če pa se megla dvigne, potem bo najbrž dež!«

Tudi Glavačeve besede niso učitelja pomirile, ker so bile premalo določene, in nejevoljen se je obrnil od njega v stran. A Glavač je imel nekaj na srcu! Sam od sebe bi ne bil nagovoril učitelja, ker pa mu je bil privoščil le-ta besedo, je hotel porabiti ugodno priliko ter povedati še v nekem drugem oziru svoje mnenje.

Učitelj je bil prišel namreč na duhovito misel, da pojdejo fantje župniku na konjih naproti. V to svrho so bili prepletki konjem grive in repe s trobojnimi trakovi, kar je imelo značiti baje narodno zavrednost Poljancev.

Posledica tega pa je bila, da je konjski pastir ostal lahko doma ter se udeležil slovesnosti, dočim je moral ubogi Glavač tudi danes gnati živino na pašo. A on bi bil za ves svet rad enkrat v svojem življenju tudi kaj videl! Saj ni mogel pri svojem poslu nikoli nikamor, in potekal mu je že leta in leta en dan kakor drugi. Malo izpremembe v moreči enakomernosti bi se mu bilo torej jako prileglo. Zato potegne učitelja zaupno za suknjo ter mu reče:

»Gospod učitelj, kako to, da konji, voli in krave pa ne? . . Ali bi se ne dalo mar z govejo živino vse še lepše napraviti? Pomislitel! Na vsak rog po eno pisano zastavico! . . Bi li ne bilo to lepo? . . . Dosti lepše nego tisti trakovi po grivah in repih! . . No, in repe imajo krave naposled tudi!« . . .

Učitelj je menil, da se Glavač norčuje iz njega, in jezen se obrne v stran, ne da bi mu dal odgovor. Temu pa ni preostajalo drugega, nego gnati zopet dalje svojo čredo . . .

Naposled se je začelo učitelju vendar buditi upanje, da ostane brez dežja. Proti vzhodu se je nebo svetlikalo, in semtertja je prodrli tudi že kak solnčni žarek. In čim bolj se je pomikal čas, tem bolj je zmagovalo solnce, dokler se ni končno megla razpršila, ter se je v vsej svoji krasoti zasmejal pomladnje nebo.

Zdaj je bil učitelj srečen, kajti bil je prepričan, da se bo zvršilo vse po njegovih navodilih, in da bo torej tudi njegov namen dosežen. Pokazati je hotel ljudem, kaj zna, obenem pa imponovati novemu župniku! Da bode ta presenečen in sicer prijetno presenečen, o tem ni nič dvojil. No seveda! . . . Kje pa je mogel pričakovati gospod župnik kaj takega, kakor ga je v istini čakalo! Razen fantov na konjih, nakičenih s trobojnimi trakovi, se je imela udeležiti sprejema tudi dolga vrsta deklet v narodnih nošah t. j. s pečami na glavi. Tudi ta ideja se je porodila zgolj v učiteljevi domoljubni glavi! . . . Da so morali biti tudi šolski otroci pri sprejemu, tega ni treba še poudarjati, ker se s šolsko mladino itak pri vsaki primerni in neprimerni priliki paradi. A nekaj posebnega je bilo to, da je dobil vsak otrok, bodisi deček, bodisi deklica, v roko venec, spleten iz zelenih smrekovih vejic. Ta misel gotovo ni bila napačna, zlasti če se pomisli, da drugih vencev v tistem času ni bilo možno lahko dobiti. No, otrokom samim so bili taki venci celo ljubši, nego bi jim bili venci iz rož. Na le-te bi bili morali kolikor toliko paziti, smrekove pa so lahko brezbrizno natikali drug drugemu na vrat, pulili se zanje ter se pretepali ž njimi . . .

Ura je kazala šele osem, bilo je torej še dovolj časa, a učitelj je silil na to, da bi se postavili že zdaj vsi v tisti red, kakor si ga je bil izmislil on za sprejem.

Pri obeh velikih mlajih ob pričetku vasi je imel pričakovati novega župnika polnoštevilen občinski odbor z županom na čelu. In res so bili občinski veljaki že vsi zbrani ondi. Učitelj je še enkrat vsakemu posameznemu povedal, kako se mu je vesti, zlasti pa županu ni mogel nikoli dopovedati, kako naj se postavi, kako naj se priklanja in kako naj govori.

Temu je bil sestavil tudi dolg govor, s katerim naj bi bil pozdravil župnika. V govoru je bilo mnogo lepodonečih besed, katerih pa župan, ki je znal sicer čitati in pisati, a je bil preprost kmečki mož, ni razumel in si jih vsled tega pri najboljši volji tudi zapomniti ni mogel. Trudil se je nekaj časa, da bi se po učitelju sestavljeni pozdrav naučil, a ko je izprevidel, da ne gre, je sklenil govoriti tako, kakor bi mu prišlo v odločilnem trenutku na misel. Na učiteljevo vprašanje, če govor zna, je pokimal, a rekel ni nič. Resnice povedati mu ni hotel iz dveh vzrokov; prvič se mu je bal zameriti, drugič ga pa vznemirjati ni hotel, kajti vedel je, da je razburljiv, in da ga spravi vsaka malenkost iz ravnotežja. Za pozneje ga ni skrbelo. Upal

je, da ga učitelj ne bo čul, ker se mu bo baviti z otroki, in če bi ga čul, izgovori se mu že kako! . .

Precej za občinstvom je bila razvrščena šolska mladež. Na eni strani so stale deklice, na drugi dečki.

Nato so prišla na vrsto dekleta. Bilo jih je jako mnogo, kajti sprejema se ni udeleževala samo domača vas, temveč cela župnija, in baš deklet je bilo še največ prihitelo iz sosednjih vasi.

Učitelj je bil nalašč uredil tako, da so dobila dekleta odmerjen prostor baš pred »Poljanskim domom.«

Da, Poljanci imajo svoj »Poljanski dom«, baš tako, kakor Ljubljanci svoj »Narodni dom!« In to zopet le po zaslugi svojega učitelja, čigar izredna podjetnost, rodoljubnost in duhovitost je s tem menda zadostno dokazana. Drezal je toliko časa pri ljudeh, da mu je obljubil eden opeke, drugi kamenja, tretji lesa, naposled pa je še občinski odbor pregovoril, da je dal brezplačno stavbni prostor ter zagotovil tudi primeren denarni prispevek.

In zgradili so prav čedno in okusno poslopje, ki je bilo Poljanam le na čast, samo da pravega pomena in namena ni imelo. Dozdaj je v njem vadil samo učitelj preproste domače ljudi v umetnem petju. Tudi to se sicer ni preveč obnašalo, ker se umetna pesem iz raskavih kmečkih grl vendarle malce nenaravno glasi, a učitelj je imel zato svoj zbor, ki je včasih celo njegove kompozicije prepeval... Kdo ve, kake načrte vse je snoval še v svoji glavi! Toliko pa je gotovo, da je bil že na svojo zgradbo kakor na svoje kmečke pevce sila ponosen! . .

Dekleta pa je postavil radi tega baš pred »Poljanski dom«, ker je bil ondi najlepši kraj, in pa morda tudi, ker je mislil, da je njegova oseba spojena s to zgradbo tako, da se ni moči ozreti nikomur vanjo, ne da bi se zmisllil nanj . . .

Bil je namreč še samec in ženil se je že par let na vse pretege.

Dekletom nasproti so čakali fantje na svojih čilih in nečilih konjih, poleg njih pa je stalo gasilno društvo s svojim ponosnim načelnikom . . .

Gasilno društvo je imelo danes posebej še tudi nalogo, vzdržati red med nebrojno množico, ki je bila privrela od blizu in daleč in se je gnetla ob obeh straneh ceste.

A dasi je imel načelnik gasilnega društva baš danes mnogo prilike, z ukazovanjem spraviti svojo osebo do veljave, ker je nastal zdaj tu, zdaj tam med radovedneži kak nered, je bil vendar nenavadno tih in se je držal zmeraj bolj ospredja. Rojila so tudi njemu

dekleta po glavi. Sukal se je vedno okrog njih ter rožljaj s svojo sabljo, in sicer tem bolj, ker je bil zapazil, da ima tudi učitelj vedno le v obližju deklet kaj opraviti . . . Ženil se je tudi on že dalje časa, in vladalo je zaradi tega neko ljubosumje med njim in učiteljem! . . . No, učitelj je bil malo bolj omikan, Baston pa bolj bogat, torej se o absolutnem nadkriljevanju enega nad drugim ni moglo govoriti.

Bilo je za sprejem že vse pripravljeno, in vsi so čakali z veliko nestrpnostjo novega župnika; celo konji so bili videti nemirni, kajti zdajpazdaj je kateri zaprhnil ter bil s kopitom po tleh.

»Oh, kako dolgo jih ni!« ta vzdih se je čul neprenehoma, in željno se je oziralo nešteto oči v zvonik, kjer je čakal in zrl v daljavo cerkovnik s tremi drugimi fanti, da bi začeli zvoniti župniku na čast ter dali na ta način obenem znamenje, da prihaja.

Okoli cerkve so bili razpostavljeni tudi topiči, ki so imeli zagrmeti, kakor hitro bi v zvoniku zazvonilo . . .

Napovedana ura še ni bila odbila, in vendar se je lotevala ljudi že skoro nejevolja, da čakanju ni konec. Zdajpazdaj je začel mahati kdo z rokami proti cerkovniku, češ, ali še ničesar ne vidi. Cerkovnik pa je le odmajaval. Napenjal in napenjal je oči, kajti tudi njemu je bila že pošla potrpežljivost, a uzreti ni mogel ničesar. Pač se je prikazal semtertja kak voz, toda to so bili navadni tovarni vozovi, in s takim vozom se župnik pač ne vozi! . . . Hkratu pa zastane cerkovniku kri po žilah . . .

»Ali ni to kočija?« vpraša svoje druge. »I seveda je!« mu pri-trdijo le-ti. Zdaj ni bilo nobene dvojbe več! Župnik se je bližal.

Potrkavanje se prične . . . topiči zagrm, množice pa, ki je že toliko časa nestrpno čakala, se loti nervozna razburjenost . . . Vsakdo je silil zdaj v ospredje, vsakdo je iztegoval vrat ter bulil oči, dasi o vozu še ni bilo ne duha ne sluha . . . Župana je oblival pot, kajti zdaj je bil prišel trenotek, ko bo moral govoriti . . . Da ne bo povedal nič pametnega, o tem je bil prepričan, in skrbelo ga je nemalo, kaj poreko gospod župnik. Za druge, ki so stali v neposredni njegovi bližini, se ni brigal mnogo, a na župnika bi bil za ves svet napravil rad ugoden vtisk! . . .

Nemir je postajal čimdalje večji, in napol pritajeno govorenje in vzklikanje mnogobrojne množice je bilo čuti kakor zamolklo godrnjanje izza gore bližajočega se groma . . .

»Bog ve, kaki so?« . . . to je skrbelo vsakega, zlasti pa ženske, in to vprašanje se je ponavljalo vedno in vedno . . .

Najbolj razburjen pa je bil učitelj. Za županom je imela pozdraviti župnika belo oblečena učenka. Ta mu je morala v naglici ponoviti še enkrat od njega zloženo pozdravico, potem pa je s posebnim poudarkom opozoril otroke, morda že petdesetič, kaj imajo storiti, kako se imajo vesti.

»Že prihajajo, že prihajajo!« se začuje zdajci iz vseh grl. In res se je razlegalo drdranje voza in peketanje konjskih kopit po cesti... Učitelj da znamenje, in čivkajoč »živio«! zaori iz sto otročjih grl, da so človeka ušesa zbolela . . . »Živio, živio«! se je razlegalo, in otroci so razposajeno mahali s svojimi smrekovimi venci semtertja, in kakor bi se bila celo narava zaveselila tega trenutka, potegne hkratu precej močen veter, da so oživele ter zaplapolale zastave na mlajih . . . Toda kaj je to? . . . Učitelj prebledi ter začne tešiti otroke, da bi molčali. Zaman! . . . Otroci so kričali svoj »živio«! ter mahali z venci, dokler ni bil voz že mimo njih. Zdaj so seveda celo otroci zazijali in ostrmeli . . . V kočiji je sedel že postaren, bradat gospod, ki se ni nič manj čudil ljudem nego oni njemu . . . Stvar se je pojasnila kmalu. Bil je trgovec, ki ga je pot privedla tod mimo. Voz, v katerem je sedel, je zapeljal one, ki so pazili v zvoniku, le-ti s svojim zvonjenjem pa te, ki so čakali spodaj župnika. Trgovec se je odpeljal naprej, med čakalci pa je nastala velika zmetenost. Vse se je krohotalo in smejalo ter delalo dovtipne opazke, a na župnika ni mislil v tem hipu prav nihče. Učitelj, ki je slutil nesrečo, je bil do skrajnosti zbežan. Trudil se je na vse kriplje, da bi pomiril ljudi, a brez uspeha. In kakor se je bal, tako je prišlo!

Voz z župnikom je pridrdral, ko je bilo vse v največjem nemiru. Zdaj, ko je bilo treba klicati »živio«, so otroci molčali, kakor bi jim bila usta zašita . . . Vsi učiteljevi opomini niso zalegli nič! . . . In tudi odrasli so se prepozno zavedeli svoje dolžnosti. Šele, ko je bilo skoro prepozno, se je poglel hrup . . .

Župnik je bil še jako mlad mož in čedne zunanosti. Z voza je skočil z veliko lahkoto in hodil je tako gibčno, da je bilo videti, kakor bi se mu prožila elastična peresa pod podplati. Bilo je nekaj afektiranega na tej hoji, in ko ga je človek videl stopati, se je spomnil nehote kralja Davida tistikrat, ko je poskakoval pred skrinjo zveze ter »plunko bil« . . .

Ko se je bil približal mlajema, je začel župan govoriti. Toda dalje v svojem govoru ni prišel nego do besed: »Vas pozdravljam... vas pozdravljam...« Potem pa so ga obile solze. Ali od ginjenosti ali od jeze ni šlo naprej, tega ni povedal nikomur . . .

Župnik ni odgovoril precej. Čakal je, kakor bi se nadejal, da pride še kaj. Pri tem je ves čas mižal, a tako, da je skoz trepalnice vendarle videl. Bila je njegova navada gledati tako, dasi ne prirojena, temveč priučena navada. Opazil je bil nekoč, da višji cerkven dostojanstvenik gleda na ta način, in brž ga je začel posnemati. Prirojeno pa mu je bilo menda to, da je neprenehoma iztegoval jezik iz ust in si oblizoval svoje polne rdeče ustnice. Nekaj posebnega je bilo tudi to, da je venomer godrnjal sam zase.

Prepričavši se, da je županov govor končan, se začne zahvaljevati. Glas mu je bil zvoneč, a način, kako je izgovarjal besede, je bil nekam čuden, nenaraven. Razsekaval je besede tako, kakor bi imeli tudi v slovenščini podvojene samoglasnike. No, temu se je bil priučil v semenišču . . . Nikjer se ne čuje bolj smešno in bolj afektirano izgovarjanje in razglaševanje besed nego po cerkvah s prižnice! . . . Da pa je novoprišli župnik ubral že pri tej slavnostni priliki pridigarški ton, temu se ni čuditi . . .

Župan je bil z župnikovim odzdravom zelo zadovoljen, in lotilo se ga je celo prepričanje, da svoje naloge vendar ni izvršil tako slabo . . .

Pristopila je nato belo oblečena učenka ter opravila na nemalo veselje učiteljevo svojo stvar jako dobro.

Tudi njo je zahvalil na kratko župnik, potem pa se naglo pomaknil proti dekletom gori. Prišedši do njih, se ustavi ter se začne ozirati s svojimi napol zaprtimi očmi po njih.

Nenavadno lepi obrazki so se mu smehljali nasproti. Vsakdo bi ne bil precej na prvi pogled presodil, katera izmed toliko lepih deklic je najkrasnejša. A župnik je moral imeti nenavadno oster pogled, kajti ko je privzdignil trepalnice, so njegove oči počivale na dekletu, ki je bilo priznано najlepše v celi fari:

»In čigava si ti? . . .« jo vpraša.

»Mizarjeva iz Lipovca.«

»In kako ti je ime?«

»Manica!«

Vprašal je tudi še nekatere druge, od kod so, čigave so, kako jim je ime, potem pa je smatral za primerno, položiti jim že zdaj nekaj lepih nauk na srce. Opominjal jih je zlasti, da naj vsikdar goreče častijo prečisto Devico Marijo ter njenemu varstvu priporočajo svoje devištvo — besede, ki načelniku gasilnega društva niso nič kaj ugajale . . .

Ko pa je župnik svoj govor na dekleta končal, se je obrnil urno proti župnišču, ne meneč se mnogo za fante na konjih, še manj pa za gasilce.

Sprejem je bil torej končan, toda slovesnost še ne. Bilo je še za učitelja in načelnika gasilnega društva dovolj prilike, da se izkazeta. Za zvečer je bila določena namreč še razsvetljava in podoknica gospodu župniku. Imeli so peti tri umetne skladbe kmečki pevci pod učiteljevim vodstvom, gasilno društvo pa naj bi bilo prisostvovalo s pisanimi lampijoni in gorečimi bakljami . . .

In res, komaj se je bilo zmračilo, pa so začeli prižigati sveče in svetiljke razne velikosti po oknih. Neki dovtipnež je bil celo že precej po kosilu postavil na okno pisker z lojeno svečo — svečnika ni imel — jo prižgal ter kričal na mimoidoče:

»Če ste za kaj in če imate kaj, prižgite zdaj sveče! Po noči bi vsakdo svetil, ko je luči trebal . .

A kakor je bila stvar zapeljiva, posnemalcev vendar ni našel, in vsi drugi so prižgali luči šele na večer, kakor sta bila ukazala učitelj in Baston, in kakor je to povsod navada . . .

Kmalu nato pa, ko je bila zažarela vsa vas v čarobni svetlobi, je nastopilo gasilno društvo s svojimi različno oblikovanimi pisanimi lampijoni in bakljami svojo pot skozi vas.

Da bi držali bolje korak, in ker je pri takih prilikah brez godbe prepusto, najel je bil načelnik gasilnega društva nekoga, da je igral harmoniko pred njimi. In tako so stopali požarniki lepo razvrščeni prav po vojaško gori proti župnišču, za njimi pa je drevila v nepopisni radosti cela vas, kajti to ni bil majhen dogodek za Poljane!..

Pred župniščem je bil že zbran pevski zbor z učiteljem na čelu. Le-ta se ni malo jezil na harmoniko, češ, da kaj takega na celem svetu ni, da bi pred gasilnim društvom kdo harmoniko igral; a Baston je bil prepričan, da govori iz učitelja sama nevoščljivost, in velel je nalašč še eno zaigrati, da bi oni ne mogli še zapeti.

Ko pa je bila naposled harmonika vendarle utihnila, je dal učitelj znamenje, in preprosti kmečki pevci, ki so čez dan delali na polju, ali pa krpali hlače in črevlje, ali pa kovali v kaki kovačnici, so zapeli tri zборе kar za vrstjo, brez oddihljaja, in to same težke umetne skladbe . . .

Petje ni bilo in ni moglo biti lepo, toda učitelj je bil zadovoljen in ponosen. Čakal je samo, kdaj se odpre kako okno pri župnišču in izreče gospod župnik svojo zahvalo ter presenečenje. Zahvale pa je čakal tudi načelnik gasilcev, kajti bil ni na svoje

lampijone nič manj ponosen nego učitelj na svoje pevce. A varala sta se v svojih nadah bridko oba. Župnik je gotovo vedel, zakaj se gasilno društvo in pevci tako dolgo mude pod njegovim oknom, a bil je neusmiljen. Ni se prikazal sam, ampak poslal je svojo kuharico venkaj, ki je navzočnim na kratko povedala, da bi gospod župnik radi počivali . . .

Poparjena sta odšla učitelj in Baston vsak s svojim krdelom proti domu. Prejela sta slabo plačilo za svoj trud . . .

(Dalje prihodnjič.)

Iz svetovne razstave pariške.

Spisal Ivan Vavpotič, slikar v Parizu.

II. Slike. ¹⁾

azgrnimo baržunasto zaveso — in živobojnih, zlato-okvirjenih slik in sličic — najmanj petdesetorico — se nam zasmije s svečanih sten; — v ruski slikarski sekciji smo!

Da, prav med Rusi! Koliko zdravega ima ta umetnost, tuintam prekonservativna ali, če hočete — prebizantinska — koliko svežega vkljub nekaterim zastarelostim, in dasi je omračil tu in tam zapad čistost in naivnost njenega opazovanja in čuvstvanja, kolika odkritosrčnost njene individualnosti in njenih tipov!

Gotovo nadkriljujejo pri Rusih kiparji slikarje — o tem ni dvoma — toda tudi pred temi klobuk z glave!

V vsakem umetniku čislam naivnost za eno najkrasnejših vrlin in ruski umetnik je v prvi vrsti naiven.

Ne menim Vereščagina; njegova filozofska umetnost ni naivna, pa tudi ne ruska! Kakor Vereščagin bi slikala tudi Roll in Daille pa še marsikdo drugi! Hvaležen sem Vereščaginu, da ni razstavil, hvaležni pa so tudi njegovi ruski sobratje po svetem Luki. S kolosalnimi svojimi scenerijami bi bil umoril vse druge, jaz pa bi bil ob ves užitek! Človek je vesel, da se more razgovarjati s slikami — ljubiacami, — sedaj pa gigantske plahte z moralo in teorijami!

Vereščagin, ne pogrešam te!

¹⁾ Glej avgustovo štev. lanskega letnika!

Zato pa pogrešam tem teže Rjepina — velikega Rjepina! Da, razstavil je sicer, toda samo trojico portretov, ki pa nikakor ne ilustrujejo velikega mojstra. Kje so ostali njegovi »Kozaki«, kje »Rekruti«, kje njegova Volga, kje njegova step! In kako zelo sem se bil veselil, prav otroško sem se veselil — a tu naj gledam samo senco orjaškega tvojega duha, naj čujem le od daleč utripati neskončno čuteče tvoje srce!

Trije portreti s kvalitetami, kakršnih zaman iščete še pri Lenbachih, divni, mojstrski portreti, toda Rjepin, to pot nisi bil več odkritosrčen, to pot nisi sledil svoji muzi, to pot ti je diktirala — konvencija, in zaman sem iskal tebe samega v tej trojici!

Predstavil si Tolstega, podal nam umotvor, kakršen se pač poraja le v ateliejih največjih slikarjev! Tolstega plemenita, izrazovita glava naravnost imponuje, — toda še ljubši mi je Trubeckega »Tolstoj«: niti na misel mu ne pride, da bi hotel komu imponirati; to je Tolstoj, ki misli in žije, neopazovan od drugih.

Poleg Tolstega je razstavil Rjepin generala Pavlova, portret, ki ga stavimo lahko na stran najboljšim Constantom in Boldinijem. Poslednji edini bi ga bil prekosil z rafinovano svojo eleganco, zato pa se odlikuje Rjepinov »Pavlov« s svojo preprostostjo in naravnostjo. Boldinijev »Whistler« nas sugeruje s svojo briljantnostjo, Rjepinov »Pavlov« nam govori in se nam omili, — zdi se, da gledamo starega prijatelja.

Morda je oseba Pavlova v istini simpatičnejša, nego pa oseba Whistlerjeva; mnogo zavisi od modelov; skrajno napačno pa bi bilo, ko bi hotel kdo vzeti za umetniško ocenilo samo simpatičnost predstavljene osebe.

Da se vrnemo k Pavlovu, dovolite, da poleg že navedenih vrlin omenim še nekaj malega o nekaterih nevrlinah. Da, tudi Rjepin je — človek in greši!

Nekoliko trd je ta mnogoimenovani Pavlov. Z nepotrebnim zaostrenjem kontrastov se je približal danes največji ruski slikar — kako naj rečem — nekaki koloristični karikaturi. Predstavite si le polnobožno, v barvi odločno pretirano uniformo, glavo — temnordeče osenčeno pa snežnobelo ozadje! Sicer je vse to zelo, zelo efektno, toda premalo ubrano! Opuščamo to umetniku, kajti iz slike kar govori, da »so diktovali to pot gospod general gospodu slikarju.«

Govoril bi še o tretjem portretu; mojstrska slička — toda ne nudi dovoljnih interesantnih momentov, da bi šel v podrobnosti.

Ozrimo se rajši po ostalih mojstrih.

Poznate oba Vasnecova, — ne? Predstaviti vam ju hočem, in spoznali bodeite najinteresantnejša tolmača tipične ruske narodne umetnosti.

Ruska narodna umetnost, — kako da jo razumem, me vprašate? Njen tip?

Odgovarjam vam. Tip mi je konkreten izraz duševnega življenja, prostonaivnega mišljenja in čuvstvovanja kakega naroda; narodna umetnost pa je ona, ki gleda z detinskim očesom in čutom, z neoskrunjenim srcem preprostega ljudstva. In da preidem k ruskim tipom, ruski umetnosti, imenovati vam hočem, da me razumete, le edino ime: »Dostojevski«.

To ime vam pove vse! V Dostojevskem odseva in se zrcali neskončno lepa — ker neoskrunjena — duša ruskega ljudstva!

Dostojevski s peresom in Vasnecova s čopičem vsaj meni pomenjajo sintezo ruske prstonarodne umetnosti.

Res, da preveva vse bizantinizem, toda prosim vas, kako si naj predstavljate rusko umetnost brez bizantinizma, nemško brez goticizma, špansko brez solnca, biserov in »franž«; v ruskem slikarstvu smatram »mladi« bizantinizem — kajti tudi Rusi se ponašajo z renesanso — za bistven element, ki se mu ne izogne odkritosrčna duša umetnikova.

Svečanejšega sloga od rusko-orientalnega si ne morem izlepa predstavljati. In ta slog, ki ga je porodil duh narodov, se spaja zopet ž njim in preveva narod in dežele. Čuli ste ruske narodne pesmi, pa se vam ni zazdelo, da gledate veličastni duh, ki plava nad širnim tem ozemljem, ki plače iz mračnih večernih stepi, ki drevi z viharjem skozi črni les, razsiplje zvezdice po bisernem snegu, ki stvarja pesmi in pravljice, ki proseče-vdano toži iz petja popov, govori v kočah iz preprostih src: gospod, zgodi se tvoja volja — — in polni mesta, palače s poezijo Dostojevskega in evangeljem Tolstega . . .

Da vidite tedaj Vasnecova! Seznaniti vas hočem najpopreje z z Apolinarijem Vasnecovim.

»Pravljica o vilah« je nazval veliko sliko, ki, obkrožena s portreti in krajinami, tvori iz daljave vtisk blede maloazijske preproge. Pravljica o vilah — —! Zaman bi jih iskal na sliki krasnih, snežno-ličnih, zlatolasih! Kje so? — Toda vendarle!

Les, skrivnosten, še skrivnostnejši v zimskem somraku; tožno se klanjajo veje pod težkim snežnim bremenom in rišejo čudesne

razkosane sence po valovitem snegu, skozi okenca, lepo vrezana v črno smrečino, pa prosvita purpurni žar poslavljajočega se solnca in siplje rožnate lučice po zasneženi suhljadi. — In glejte, dasi nevidna, kraljujejo v tem lesu nadzemska bitja — vile, škрати — kdo ve! — Človek še ni oskrunil tega svetišča. — Gledam in iščem vil, gledam — — in čudeno se giblje v starih orjaških deblih; v razpokah, votlinah in grčah režeči obrazi, hu, kako grozni — in mahovita so jim lica, kako čudeno me gleda iz rdečih okenc sto plašnih žarečih oči, kako dreve v vrtoglavem plesu rožnate lučice z lilastimi sencami po snežni preprogi; izpod ledene odeje pa raste tisoč bledih ročic z demantnimi prstani na kristalnih prstkih, in kakor da slišim žuborenje potočka, mi šepeče sanjajoči gozd prekrasne bajke o začaranih kraljičnah, o dobrih zlatolasih vilah in junaških vitezih — Vasnecov, v meni je zatrepetalo otroško srce, Vasnecov, vzbudil si v meni otroka — Vasnecov, zahvaljujem te!

In mislil sem na krasne pravljice, ki mi jih je pripovedovala stara teta, mislil na Trdino, Grimma, Andersena — in ozrl sem se še enkrat po sliki.

Premnil je ples, izginile ročice, izginile srnje oči, in purpur v okencih je izkrvavel; legel je mraz, umolknila narava, in zimski sen je razprostrl svoja netopirja krila — — —

Zbogom, vile — spavaj les — spavajte spomini!

Idem k drugi sliki »Kremlj«. Kakor vizija stopa pred vas veličastna arhitektura Kremljeva. Srebrna luč se razliva po diskretno, neizrečeno elegično ubranem ensemblu. Barvni akord je mehak, nepopisno blagoglasen: srebrosiva intonacija, bledorumeno nebo in bledorumene luči! Akord, ki prehaja v še milejše zvoke v Vasnecovi »Elegiji«. Tu pa se je povzpел umetnik na višino lirskega stvarjanja; ličiti vam vtisk tako krasno ubrane krajine, kakor je njegova »Elegija«, bilo bi pač brezpomembno; vsaj tudi ne veste, kako tekne morski rak lepo z majonezo prirejen, ki ga niste doslej — no, recimo tako samo za primerljaj — še nikdar okusili, pa naj ga vam jaz še tako podrobno naslikam, še tako podrobno popišem, kako mi je dišal!

Zato pa vam lože predočim njegovo »Sibirijo«. Ono staro večno ponavljajočo se tužno povest o sibirskih mučenikih — poznate jo vsi! Pretresljiva je ta povest, in pretresljiva je slika Vasnecova: Ob temnem, vlažnem zidu preiskovalne ječe sloni vklenjen, vkovan v težke verige nesrečnik. Ravnokar se je završila obravnava; odpeljali so ga, in še se mu šibe kolena, in še ga stresa mraz; sodnik je bil prečital strašno sodbo; obledel je tedaj — a sedaj, ko mu

buči po ušesih strašnejše glas sodnikov, ko vstajajo pošastnejše in vedno pošastnejše grozne slike o izgnanstvu, o večnem izgnanstvu pred njegovimi očmi, sedaj, ko vije pred njim na kolenih v blaznem obupu zapuščajoča ga žena roke, sedaj, ko sta prišla vojaka z nasajenim bajonetom, da ga odvedeta, sedaj šele se je zavedel grozne usode, šele sedaj se je zavedel, da proti usodi ni orožja, ni bojevnik — nemo, brezupno je uprl pogled v tla, in strepetale so mu ustnice v molitvi: gospod, zgodi se tvoja volja! . . .

Krasna slika to, in obžalujem le, da je umetnik za pretresljivi ta motiv rabil tako majhen format, kajti slika se giblje v miniaturnih propozicijah; slikarske kvalitete pa so kakor v vseh Vasnecovih slikah prvovrstne.

Toliko o tem interesantnem umetniku.

Viktor Vasnecov ni nič manj interesanten, samo nedostaje mu onih slikarskih vrlin, katerih zahtevamo od velikih mojstrov.

Najizbornejša slika njegova je pač vitez, ki blodi na svojem vrancu po širni stepi; prihajajo večerni mrakovi, krvavo se je opasal horizont; vranec je zdrsnil ob lobanji — zahreščala je in se zatrkljala navzdol; vzletavajo črni gavrani. »Kam se obrnem?« vpraša se vitez, in tako nazivlje umetnik svojo sliko — kam se obrnem, in ni je poti skozi step, brezkončno, žalostno step. Molče blodi vitez dalje, molče jezdi v daljne kraje, in truden je povetil vranec glavo; pride noč — in nosil bode svojega gospoda, pride dan, in še ga bode nosil —!

Nekak pendant k tej sliki, toda pendant samo po vnanjih propozicijah in okviru so njegovi »Sciti«. Zopet step in tolpa. Sciti se dreve po njej, teptajoč travo in prelivajoč kri. Toda slika se mi zdi, umetniško presojena, zelo fragmentarna; res je v krajini še mnogo poezije, v konceptiji celo nekaj monumentalnega, toda kaj, ko pa je Vasnecov primešal tem vrlinam pošteno dozo surove »mache« in teatralnosti; vrhutega pa je slika, ne da bi jo smel nazivati skico, skrajno površna, jezdec so deloma tudi brezdvomno zrisani.

Vprav diletantska pa se mi vidi precej visoka slika »Gamajun« — proroški ptič. Prerafinovano je vse to in da bi bilo vsaj le nekoliko naivno, vsaj toliko, kolikor naivnosti potreba vsakemu diletantskemu »umotvoru«, da ne postane zoprno. Res je, da zre oko tega čudesnega, bolj ali manj groznega ptiča proroško v neskončnost, bodočnost, toda čemu treba ptiču, sedečemu na slabotni veji, tako gigantskih proporcij.

Cerkveni tristihon: »Kristus, Madona in sveta Olga« je završen v strogo bizantsko-pravoslavnem slogu; dekorativni moment prevladuje. Sveta Olga in Madona mi posebno ugajata.

V istem slogu se giblje Madona iz kijevske katedrale, vprav aristokratski mišljena slika; Madona pa je neizrečeno krasna in veličastna.

Zelo simpatični sta tudi zadnji dve sličici »ribnik« in »pravljica o Alenuški«.

Označil sem vam bil Vasnecova; seznaniti pa vas hočem sedaj z Makovskimi.

Bratje so in ime Makovskij Vam je gotovo znano, vsaj iz ilustriranih časopisov. Ž njimi Vam predstavljam genre-slikarje, nekoliko staromodne, nekake ruske Schmutzlerje, pa vendarle desetkrat pristnejše in tolikokrat zanimivejše. Genre, beseda, ki spada v koš in staro kramo, pa vendarle ne pozebe zaradi nekdanj tako priljubljenih žanristov. Za moderno kritiko je izmrl že davno ta rod; občinstvo pa — čudno! — kupuje še vedno in najraje od genre-slikarjev. Ni tu mesta, da bi razreševal to zagonetko, toda pred Makovskega, vsaj najstarejšega Vladimirja Makovskega slikami počnem razumevati to »čudno« občinstvo, in skoro me izzivljeta stara šara in koš: izvleci zaprašeni »genre« pa ga deni lepo zopet na solnce —!

Govoriti hočem tedaj o Vladimirju Makovskem. Kaj slika? — Vse! — Je lirika, je epik? — Oboje! In sedaj čujte, naštetih vam hočem razstavljenе slike:

Volgina deca — tast in snaha — azil v Moskvi — učitelj — na Volgi — otroci prejemajoči sveto obhajilo — tolažnik — procesija — tipi igralcev — nakupovanje bale . . .

Sedaj pa vidite, da slika vse; sedaj je sentimentalni, zdaj zopet — in to najraje — humorist.

»Volgina deca« ponavlja absolutno, kar je že pred Makovskim povedal Rjepin. Zanimiva postane slika šele radi originalnega svetlobnega efekta. Tlačani vlečejo z naporom ladjo po Volgi navzgor, pred njimi tone krvaveče solnce, in čarobna rdeča luč se razliva po sklonjenih postavah in sanjajoči pobrežni krajini.

Tast in snaha, učitelj, tolažnik, tipi igralcev, nakupovanje bale so humoristika — danes zastarela, bolj ali manj banalna — samo le reminiscence na tolikokrat pogrevane dovtipe zapadnih genre-slikarjev iz sedemdesetih let. Niti ni mesta, niti časa, da bi se ukvarjal s temi slikami.

S svojim azilom se je postavil umetnik na stališče socialističnega slikarstva, to je onega, ki je — porodivši se v Francozih — z ličenjem proletarijatske bede stopilo v socialistične vrste in si sploh pridobilo velikih zaslug za pospeševanje socialističnih idej. Kakor vsako tendenčno slikarstvo, tako izumira danes tudi ta umetniška kategorija. Bila je to svoje dni mogočna struja; danes jo pogreša lahko stranka, ki je, poslužujoč se v početkih gospodarsko-kulturnega boja umetnosti kot agitacijskega sredstva, preplavila že danes ves omikani svet in si pridobila srca vseh izobražencev in prostakov.

Porajajo se pač še tu in tam taki umotvori, toda le iz čisto individualnih nagibov, in sličen umotvor je Makovskega »azil v Moskvi«.

Ledeno zimsko jutro, ledeno, kakor jih pozna samo Moskva — in ulice visoko zasnežene.

Širna, krasna ulica — na oglu impozantno poslopje, večnadstropno in nad visokim portalom napis: azil. Portal in okna so zaprta; zgodaj je še. Pred azilom pa trepeče od mraza sto ljudi in vsi čakajo na peklenskem mrazu, da se duri težko škripaje odpro. Čakajo že dolge ure, zaviti v cape in cunje, obraz jim je višnjev, oči krvave, in ledeni kristali — nakitje bednih — krijejo lase in brado; grizejo se v ustnice, grizejo oledenele nohte — žgoče, boleče — in vdihajo jim gorko sapo; da jim ne oledeni kri, da jim poteče, vzmahavajo z rokami, križajo jih nad stresajočim se prsmi in jih dvigajo k brezsrčnemu nebu; drgnejo nogo ob nogo — kakor medved, ki ga uče plesati na razbeljenem železu, stopajo z druge na drugo in vičejo boleti. Dete kriči, a vele prsi, modro-žilave so brez mleka; mati ihti, razgrinja sebe, da ogrinja malčka in dečku, ki plače, se drži krčevito za krilo svoje matere, preminja se solza na rdeče-ozeblem ličecu v led.

Tako čakajo, drhte in trepečejo dolge ure, tako čakajo, da se jim odpro gostoljubna vrata. — Gostoljubna? Kaj pa, če jih odklonijo z znanim izgovorom »prenapolnjeno«, kaj, če je prostora samo za dva, tri, kaj potem, in kateri iz njih bodo »presrečni« izvoljenci? — Že se loteva zavist najnestrpnejših — in kaj šele, ko odpro s hruščem usodna vrata! —

Azil imenujejo to zavetje — in človekoljubje, pravijo, da ga je ustanovilo; pred durmi pa gine bede in mraza sto in še več onih bitij, ki jim pravimo človek!

In nepristopen jim ostane vsem onim, ki so brez priporočnikov; brez protekcije ne povzpne se niti državnik do ministrskega portfelja, niti gladni bednik do trde postelje v azilu. — Človekoljubje —

hoho —! Glejte, vse to je izrazil Makovskij na tej edini sliki in s to sliko glasno priznal svojo veroizpoved, ono veroizpoved, na katero prisega danes ves ruski literarni in umetniški svet!

V sliki »na Volgi« se nam je predstavil Makovskij fino čutečega krajinarja; tedaj tudi na tem polju je doma.

»Otroci pri svetem obhajilu« mi prav zelo ugajajo, dasi so nekoliko presladki v tehniki.

»Procesija«, predmet, ki ga tako radi predstavljajo ruski umetniki — slikovito, živo- in zlatobojno pravoslavno procesijo podal nam je odlični mojster z občudovanja vredno realitiko in nenavadno koloristično silo.

Je li Makovskij Vladimir izboren kolorist, ki, dasi glasnobojen, ume »panati« še v pravem trenutku svojo paletu in ne postane nikdar surov, je pa brat Konstantin »Farbenvirtuose« one vrste, ki — kakor moderni glasbeni titani — prireja kar strašne barvne orgije. Zato pa za Boga ne mislite, da sta njegova »Novoporočenca« brezsramna »valpurginada«. Kako zelo bi se motili! — Tako lepa in srčkana je ta bojarska nevesta in ženin — krasen dečko pa je stekel za ljubico, ki mu je — poredna nagajivka — ušla, pa že jo je dohitel — kako rada se je dala, ubegla srnica, ujeti —, in sedaj jo privije na svoje prsi, pa glasno jo poljubi kar pred vami, kajti naokolo sede svatje — bojarji, in oči se jim bliskajo od veselja, pa široko se smejejo; vino jim je že šinilo v mastne glave, in bogato nakičenim bojarkam se svetlikata čelo in nasek. Po lepo pregrnjenih mizah pa teče iz prevrnjenih kupic rujnina in črnina, po svečano razsvetljeni dvorani pa se razliva ambrozijski vonj svinjske pečenke in medene pogače . . .

Sicer pa se mi zdi, da ste videli gotovo že vsi to sliko čedno reprodukovano v nemških publikacijah; vsaj meni se je zazdelo, ko sem bil stopil pred sliko, da sem se srečal s starim znancem. Slika je ogromna, in vidite, kako bi bilo to vse lepo, da je pa ne bi bil prilomastil umetnik s svojo vnebovpijočo paletu; kakor da gre za stavo, merijo cinober, kadmij in emerald svetlobne svoje sile; zlato pa umori še te, zlato, ki zbada v oči in jemlje vid.

V svojih dveh velikih portretih gospe Makovske in gospe Suvorinove je bil ukrotil pač nekoliko kričavost svojih barv, in skoro mi ugajata zadnji dve sliki bolje nego pa njegova »Novozaročenca«.

O Aleksandru Makovskem pa zadošča, da vam povem, da je lovski slikar, ne ravno največji, pač pa pošten, soliden in dober! Njegovi sliki »Odhod na lov« in »Lovci« sta zelo simpatični, toda

novih tonov iščete zaman na njih; tako se je slikalo »in der guten alten Zeit« tridesetih let.

Predno zapustim to dvorano, dovolite, da vam pokažem še ob vratih visečo sliko Vazilija Surikova, predstavljajočo staro sibirsko ljudsko zabavo — mlade, čile jezdece, ki predrzno naskokujejo visok snežen nasip ob vriskanju mnogobrojnega občinstva. Dasi izborna v risbi in pogibu, ne konvenuje ta slika s prisiljenim hladom svoje barve. Gotovo ste jo videli že vsi, Bog ve kolikokrat že, reprodukovano po raznih nemških in čeških ilustrovanih listih.

(Konec II. dela prihodnjič.)

Vaška idila.

Kako pa je danes podgorska vsa vas
od radosti šumne razvneti!
V nedeljski obleki možje tu stoje,
tam v pisanih robcih dekleta.

Še vaške ženice veselo sede
pod drevjem košatim na travi,
in gibljejo ustne se jim kar samé,
pač mnogo je v njihovi glavi:

»Oj, ženin pač mnogo pod palcem ima,
bogata ni lepa nevesta;
tako pripeti se le redkokedaj,
izginja ljubezen že zvesta.«

»Al veš, kaj pod lipo mi včeraj zvečer
no — Majdica sloka je rekla?
Ne bode preteklo še mesece tri,
pri njih bo že zibelka tekla.«

Tako med ženicami tiho okrog
skrivnostna je šla govorica,
a tam za zelenim grmičevjem so
skrivala dekličja se lica.

Dekleta, dekleta, oj to ni lepo,
zakaj, li povešate glave?
Poraja li v srcu se blede zavist,
ker ona je lepše postave?

A čuj, sem od griča razlegne se strel,
zasliši se godba vesela,
in z glasnim je krikom: »Gredo,/že gredo«
kopica otrok prihitela.

Mogočno po klancu navzdol pridrdra
kočija svetla in gosposka,
samo starešina v njej moško sede,
in malo da ni jim preozka.

Pripeljejo v diru se hitrem nato
cvetoče, vesele družice,
trakovi iz svile jih svetle krasé
in sveže pomladnje cvetlice.

Vrsté se drugovi, vsi lepi, mladi,
in ženin in sestre in bratje;
vrsté se vozovi, ozaljšani vsi,
na njih smehljajoči se svatje.

Po cesti poslednja kočija zdrči,
v njej krasna, prekrasna nevesta,
in iskra konjiča, vsa v šopkih pred njo
kot vetrič večeren ji gresta.

Kot vrtnica žarna obrazek ji rdi,
bel venec v laseh se ji vije,
na licih trepeče ji sreče odsev,
in radosti srcece bije.

Odhitel po beli je cesti sprevod,
zvonovi v zvoniku so peli,
in piskali, godli so godci lepo,
na griču grmeli so streli.

S kresilom si dedek je gobo nažgal,
vihtel jo, da jela je tleti,
prižgal si tobak je in rekel tako:
»Ej, vendar lepo je na sveti!«

Demeter.

Staroklasicizem in politična vzgoja naroda.

Napisal dr. Ivan Žmavc.

reitschke¹⁾ pripoveduje nekje, da je od izvrstnih dijakov, svojih slušateljev zgodovine, mnogokrat slišal izpoved, da se v vsako polje povesti radi vglobijo, samo v stari vek ne, ki se jim je preveč pristudil vsled filoloških dlakocepcev, učiteljev starih jezikov

na gimnaziji.

Lor. pl. Stein²⁾ izjavlja v predgovoru svoje knjige »Lehrbuch der Verwaltungslehre«, da pravniki, na nemških gimnazijah in univerzah vzgojeni, niso kaj prida; priuče se pač dobro vsem distinkcijam rimskega prava, ne umejo pa najnavadnejših problemov državoznanstva ter moderne uprave, kateri so za javno življenje in blagostan narodov tako važni. Zato dandanes pravniki in akademični izobraženci sploh izgubljajo vpliv na vodstvo državnih funkcij; izpodrinili so jih praktični trgovci, tovarnarji, tehniki in kapitalisti.

Take in podobne izjave bi dokazovale nam, da je paradokсно, govoriti o važnosti klasičnih starin in klasičnih študij za politično ali državoznansko izobrazbo modernih narodov. Res so tudi že začeli po raznih deželah gimnazije prestrojevati; na Madjarskem je grščina le še fakultativen predmet, na Pruskem se je agilni cesar Viljem II. sam postavil na čelo gibanju za preosnovo »star omodnih« gimnazij; rekel je, da humanistične gimnazije dandanes očitno niso v stanu, one kroge naroda, ki so k merodajnemu vplivu na življenje ljudstva in države v prvi vrsti pozvani, tako pripravljati za ta visoki poklic, kakor to zahtevajo socialne zadače naših časov. Šolska uprava na Pruskem grščino in latinščino potiska vedno bolj v stran, akoravno do enotne srednje šole kot ideala teh šolskih reformatorjev še niso dospeli; narobe, letos je celo stranka humanizma zmagala proti radikalnim preosnovateljem.³⁾

¹⁾ Heinrich v. Treitschke (1834—1896), znamenit historik in politik, vseučilišni profesor in ena glavnih duševnih opor Bismarckovih teženj.

²⁾ Lorenz v. Stein (1815—1890), odličen nacionalni ekonom in pravnik, 1855—85 profesor politične ekonomije na Dunaju (omenjena knjiga v 3. izdaji izšla l. 1889.).

³⁾ V nemški literaturi se je o bistvu gimnazije in srednjih šol v obče zelo mnogo pisalo; celo profesorji starih jezikov so se oglašali za odpravo teh iz srednje šole. Prim. n. pr. Neudecker: »Die eigentliche Hauptfrage im Mittelschulstreite« i. dr.

Slovenci sicer državnih gimnazij ne bomo izpremenili; vendar je za nas prezanimivo, stališče tega humanističnega učilišča vredno ocenjati. Saj večina naše višje, inace nepreštevilne inteligence dobiva na tem učilišču svojo izobrazbo.

Kakršne so slovenske narodnogospodarske razmere dandanes, je pač vobče priznано, da so za sedaj Slovencem najbolj potrebne praktične šole: meščanske, obrtne, trgovske, kmetijske itd.; s tem pa ni rečeno, da je na gimnazijah preveč Slovencev, ker sploh ni na nobenih šolah preveč Slovencev.

Brez ozira zgolj na naše ožje razmere je pa itak menda istina, da so gimnazije za usovršeno izobrazbo narodov za naše in pač tudi še za nekaj bodočih stoletij neobhodno potrebne; pristavimo pa takoj, ne gimnazije kot dandanašnja gramatikalno-formalistično izobraževališča, temveč kot izobraževališča, na katerih se naj mladi duhovi krepijo in osvežujejo — da govorimo s Treitschkejem — »v zdravilni kopeli staroklasične kulture«.

In v toliko bo pač treba gimnazije reformovati, da postanejo izobraževališča poslednje vrste; zakaj okostenele, glavno le lingvistične gimnazije boljše morda res da izginejo s površja zemlje, ker je »corruptio optimi pessima« . . .

Ni tu mesta, da na širje razpredamo napredek ovirajoči, pogubonosni učinek dekadentnih, na filologičnih zunanostih lepečih latinskih šol, kakor so nam jih dala poslednja stoletja. Hočemo samo na to opozoriti, koliko bi nam humanistične, pravi stari klasicizem razširjajoče gimnazije mogle ponujati, ako bi namreč bile gimnazije v prvotnem zmislu besede, na katerih se enakomerno in svobodno vadi duh in telo tako, da mladeniča ni sram nastopiti, če treba i »γυμνάσιον«, ne pa kakršne so te šole dandanes, ko si večina gimnazijskih gojencev mora prikrivati nagoto svojega duha z zaplatami aoristov in zvenceh vokabulov morda še bolj sramežljivo nego svoje zane-marjene telesne ude z moderno neokusno obleko.

Kako izobražuje humanizem¹⁾ srce in značaj, tudi tega ne moremo tu razpravljati; najusovršenejši, takorekoč najzdravejši estetični ideali so doslej pač še vedno pri starincih, posebno pri Grkih.

Poudaril bi danes samo to rad, da je staroklasicizem izborna šola za politično izobrazbo modernega državljana in rodoljuba.

¹⁾ Največjega »modernega pogana« pač ne moreš razumeti, če ne razumeš helenizma, s katerim si je Goethe naslajal svoj duh.

Kaj? Učitelj perfektov in aoristov bodi učitelj državoznanstva? Tako utegne malone vsak čitatelj strahoma vzklikniti.

Da! Klasični filolog bi mogel biti izboren učitelj socialnih ved, ako bi bitnost stare kulture sam dobro razumel; v ta namen bi pa moral dobro poznati sedanjost in važnost socialnih problemov sedanjosti; kajti, kdor ne pozna živega življenja sedanje človeške družbe, kdor ne čuti z ljudmi, kakršni so dandanes, kakor dandanes med njimi in z njimi živimo, ta ne more niti davne minolosti korenito umeti. Da bi pa filolog to mogel doseči, bi moral pač drugače vzgojen biti, nego se to dandanes godi na naših vseučiliščih. Temeljita zgodovina starega veka bi se morala vse drugače pestovati, nego se pestuje sedaj.

Da se dá staroklasična filologija dobro spojiti s socialnimi in državnimi ali političnimi vedami, dokazuje nam marsikateri izboren učenjak.

August Böckh (1785—1876) je eden tistih mož, ki so zidali mogočno moderno Nemčijo s pomočjo staroklasičnih idealov, katere je tudi Bismarck sam nad vse visoko cenil. Böckh je vedno in vedno naglašal, da filologi ne smejo biti goli lingvisti, ampak da morajo razumevati vse življenske pojave starih, za nas prevažnih narodov. Obče znano in na vse svetovne jezike prevedeno je njegovo mojstrsko delo »Die Staatshaushaltung der Athener« (1817),¹⁾ iz katerega je razvidno, kako so že stari Atenci finančno politiko usovršili; temu delu se ni mogel dosti načuditi angleški praktik, bogati bankir Georg Grote, ki sluje kot znani avtor »Zgodovine Grčije«. G. Grote (1794—1871) nam jasno priča s svojo lastno osebo, kako lepo se more družiti z misel za moderno družabno življenje z navdušenjem za klasične starine. On, ki je bil občečisljan parlamentarec, ki je zahajal med milijonarje in plemiče, ki je umel voditi radikalno politiko svobodoumnega liberalca, on se je rad in s slastjo pogrezal v starodavne čase ter je kot samouk napisal doslej neprekošeno grško zgodovino. Ta samouk nam kliče v spomin drugega samouka, trgovca Henrika Schliemanna (1822—1890), ki je šele v moški svoji dobi se začel pečati s starinami in postal eden prvih starinarjev in poznavalcev grščine, daleč v ozadje porinivši mnovega vseučiliškega učitelja starih jezikov.

Akoravno eksistuje takorekoč zakon, da se napredovanje v znanosti, pa tudi tehniki najbolj po samoukih vrši, a ne po ofici-

¹⁾ v tretjič izdal in, kakor se to rado godi, z novimi opombami — pokvaril Max Fränkel. Berlin 1886.

alnih zastopnikov dotične discipline — vroče navdušenje in ljubezen do predmeta najbolj pospešuje napredek —, vendar nikakor ne smejo učeni profesionisti zanemarjati socialne strani starega veka, ki je posebno v naših dneh za nas tako pereče važnosti. Žalibog je naravno, da obrt in dolgoletni poklic jemljeta človeku kaj često ono životvorno notranjo agilnost, brez katere se nič boljšega ne more ustvariti.

Imenujemo še moža, ki je umel biti velik državnik in temeljit staroklasičen jezikoslovec: Barthold Georg Niebuhr (1776—1831) je bil z 28 leti (l. 1804.) ravnatelj danske državne banke, od l. 1806. do 1810., od pruskega ministra Steina pozvan, visok uradnik v trgovskem in finančnem ministrstvu v Berlinu; l. 1810. in sledeča je predaval na berlinskem vseučilišču rimsko zgodovino, bil l. 1816.—1823. pruski poslanik v Rimu, kjer je mnogo storil za svojo državo; l. 1823. se je vrnil zopet k svojemu priljubljenemu učiteljevanju v domovino, kjer je (v Bonnu) do svoje smrti predaval zgodovino. Ne čudimo se, da se je mož s takovimi bogatimi izkušnjami vgloobil v zgodovino onega naroda, ki je še dandanes vsem vzgled politične zrelosti, in da je pod njegovim peresom nastala svetovno znana »Rimska zgodovina«.¹⁾

Ako nam že mnogi jezikoslovci in starinarji — navedlo bi se jih lahko še več, kakor Barthélemy — St.-Hilaire, Brandis, Göttling itd. — osvedočajo, da je v starem klasicizmu tudi za državljansko in politično naobrazbo več najti, nego se običajno domneva, pričajo nam to še bolj moderni gojitelji državnih in družabnih znanosti sami. Sicer so doslej državoznanci (znanstveni politiki) še premalo izčrpavali stari vek, ker je težko zedinjati delo znanstvenega politika z delom jezikoslovca in povestničarja. Vendar se sedaj to že vedno bolj godi; mnogo resnice je v izreku²⁾ že imenovanega državoznanca Steina, češ, da bode za državoznanstvo prihodnjosti Aristotelova »politika« to, kar je bil Kopernikov »organon« za astronomijo.

V zgodovini Grkov, pa tudi Rimljanov imamo čudovito vrsto socialnih pojavov, ki so našim socialnim zadačam zelo podobni; vsi zgodovinarji, menda brez razločka smeri, priznavajo, da se človeški duh in človeško srce nikjer tako ne moreta izobraziti in oplemeniti kakor ob proučevanju starogrškega naroda, čigar težavni malo-državni začetki, slavni dnevi moči, znanosti in umetnosti, potem pa

¹⁾ Prezanimiv je životopis, ki ga je spisal Niebuhrjev učenec Joh. Classen; tu vidiš, kakega pomena je skrbna vzgoja in gmotni blagostan za usvršenje človeka.

²⁾ Verwaltungslehre I.² str. 32.

tužni časi propada ležijo očitno in dokončani pred nami. Razne državne ustave vidimo, da se vrste po gotovih sociologičnih zakonih. Sedaj tiranija samovladca, potem tiranija drhali, včasih ona zlata sredina svobodne samovlade srednjih stanov; cela zgodovina pa je takorekoč razvoj boja med bogatini in siromaki: ali naj vlada kapitalistna ali pleminitaška manjšina, ali večina neposestnikov in malo-posestnikov, ali pa srednji stanovi z zmernim imetkom — vse ravno tako kakor v moderni družbi! »Raziskujoč, kaj so bili starinci in kaj so napravili, doživljamo takorekoč same sebe v drugič.«¹⁾

Dandanes ima med vsemi socialnimi vedami politična ekonomika ali narodno gospodarstvo, to je nauk o bogastvu, prednost. Ta znanost leži v središču kulturnopolitičnih teženj sedanosti. In kaj pravijo politični ekonomski o vrednosti staroklasicizma za moderne težnje?

Eden največjih nemških politično-ekonomskih strokovnjakov, Viljem Roscher, pravi, da se je tudi v narodnogospodarskem oziru največ, več nego od modernih, naučil od — Tukidida. Z občudovanjem imenuje dalje Sokrata, Ksenofonta in Aristotela.²⁾ Sploh zadostuje na tem mestu poudariti, da je slavljeni učenjak izhajal iz jezikoslovja in zgodovine;³⁾ to si naj klasični filologi dobro vrežejo v spomin!

Drug strokovnjak, Karel K n i e s, naglašaja,⁴⁾ da se ima politična ekonomika bistveno staroklasičnim nazorom zahvaljevati, ako se je mogla v teku tega stoletja postaviti po robu angleškemu sistemu gospodarskega liberalizma. In originalni Rodbertus zahteva⁵⁾ naravnost: »Mi bi morali svojo politiko zopet nekoliko bolj napolniti z duhom antike«.

Adolf Wagner, eden prvih živečih ekonomikov, priznava,⁶⁾ da je v Aristotelovih delih mnogo resnic politično-ekonomskih, katere je morala moderna veda po mnogih zmotnjavah šele težavno najti. Gustav Schmoller, vodja novejših historičnih narodnogospodarskih šol, govori z vsem spoštovanjem o Platonu in Aristotelu v svojem

¹⁾ Lor. v. Stein: »Die drei Fragen des Grundbesitzes und seine Zukunft.«

²⁾ Prim. lepi njegov članek »Ueber das Verhältniß der Nationalökonomik zum classischen Alterthum« v njegovih »Ansichten der Volkswirtschaft«!

³⁾ Prvo večje Roscherjevo delo se zove: »Leben, Werk und Zeitalter des Thukydides. Mit einer Einleitung zur Aesthetik der historischen Kunst überhaupt«. Göttingen 1842.

⁴⁾ »Die politische Oekonomie vom Standpunkte der geschichtlichen Methode«. Braunschweig 1853.

⁵⁾ »Zur Erklärung und Abhilfe der heutigen Kreditnoth des Grundbesitzes«. Jena 1869.

⁶⁾ v svoji »Grundlegung« kot I. oddelku dela »Lehr- und Handbuch der politischen Oekonomie«.

najnovejšem in najznamenitejšem delu (Grundriss der allgemeinen Volkswirtschaftslehre. Leipzig 1900).

Da, zgodovina Grkov in tudi Rimljanov je najtemeljitejša šola za razumevanje aktualnih socialnih problemov, seveda samo ona zgodovina, ki se ozira na vse strani življenja starih narodov, ne pa samo na brezpomembne zunanosti. V tem globočjem zmislu se neguje zgodovina po nekem prestanku šele v najnovejšem času, in veselje je opaziti, v kaki novi luči vstajajo vsled poznejših raziskav historikov stari narodi pred naše duševne oči. Sedaj bode šele prav možno, vsestransko se učiti iz stare zgodovine.

Posebno tako važna gospodarska stran narodnega življenja se raziskuje skrbneje tudi glede na Grke in Rimljane. Imamo iz najnovejšega časa mnogo del, ki nam navajajo frapantnih, doslej nezanih nam dejstev iz antike. Kako so bili veleobrt, veletrgovina in velekapital že v starem veku razviti, razodenejo ti učenjaki, kakor Beloch,¹⁾ Ed. Meyer,²⁾ Pöhlmann,³⁾ Nitzsch,⁴⁾ i. dr. Na takov način je staroklasicizem objektivna šola najaktualnejših resnic.

*

Nič novega ni baje pod solncem. Isti pojavi se povračajo v zgodovini človeštva sto in stokrat, samo v drugih oblikah. Družba se giblje kakor v špirali, prihajajoč od enega ekstrema čez začasno sredino do drugega. Danes se imamo boriti s krutim gospodarskim liberalizmom, ž njegovim »laissez faire, laissez passer«, za socialno naziranje sveta. Boj je težaven. Blaženi posedujoči so premogočni, imajoč v svoji oblasti zaklade fizičnega in duševnega bogastva. Glavna reč je, poedince, družbo in narode od znotraj na ven okrepiti. Socialno vprašanje se ne bo rešilo v temnih kabinetih in pisarnah, ne po zakulisnih spletkah, ampak po napornem delovanju in bojevanju posameznikov in ljudstev. Ne gre za prazna gesla. Ne odpravita soci-

¹⁾ Griechische Geschichte.

²⁾ Geschichte des Alterthums; dalje Die wirthschaftliche Entwicklung des Alterthums, članki v »Handwörterbuch der Staatswissenschaften« i. t. d.

³⁾ Zgodovinar Robert Pöhlmann je izdal nanovo Roscherjev »System der Volkswirtschaft«; primeri dalje njegovo izborno »Geschichte des antiken Kommunismus und Sozialismus« (München 1893), po katerem dobiš znanstvene pojme o najmodernejših socialnih vprašanjih (gl. str. 242. sl.). Zelo izpodbudni so Pöhlmannovi essayi, zbrani v knjigi »Aus Alterthum und Gegenwart« (München 1895), katera je bila najbližji povod teh mojih vrstic.

⁴⁾ Dočim vprav omenjeni znanstveniki še živijo, je K. W. Nitzsch (1818 do 1880) med pokojniki; njegovo temeljito delo »Die Gracchen« je velike važnosti za zgodovino agrarnega in kmetiškega vprašanja.

alne bede niti obča volilna pravica sama, niti absolutni cezarizem. V tem nas more najboljše poučiti zgodovina starih narodov, zlasti Grkov, na katere smo se v prvi vrsti tudi mi ozirali v tem razmotrivanju . . .

Humanistične gimnazije imajo prvotno zadačo, tradirati staroklasično kulturo; zašle so pa daleč v stran od tega svojega ideala. Gorje, ako se ne najde več pot od prazne zunanjosti do žive notranjosti, od plevla do pšenice, od lupine k jedru!

Pšenice je v staroklasični kulturi dovolj, jedro je zdravo.

Ne tajimo si pa, da so gimnazije dandanes v osrednji Evropi sterilne. To uvideva nemški¹⁾ cesar in s svojo impulzivno naturo je hotel presekati gordiški voz. Pred desetletji je opazoval to tudi Bismarck, ki je pa bil vedno tega naziranja, da sloni močna in zdrava država na klasično izobraženi inteligenci. Sama tehnika, samo gmotno bogastvo brez globoke duševne izobrazbe ne more ohraniti države. Gimnazija bo še na dalje ne le na mestu, ampak neobhodno potrebna, ako se bo na njej predaval živi duh zdravega staroklasicizma, katerega bistvo je socialno naziranje sveta. Ako se gimnazija zopet povrne od otrplosti k svojemu idealu po poti, ki jo ji kažejo navedeni nemški in še drugi misleci, bo ta zavod zopet, kar je bil: kvas v kulturnem življenju narodov. In iz teh zavodov bodo iznova izhajali moderni klasiki kakor Goethe in Schiller, Prešeren in Gregorčič, pa tudi možje dejanja in politični veljaki kakor Bismarck. Ni treba na vse prisegati, kar je enkrat bilo, ne! To bi pomenjalo zatirati našo ustvarjajočo moč, ki je v nas in ki se hoče svobodno razvijati. Toda glupost bi bila, odreči se pridobitvam stare kulture. V teorijah in principialnih duševnih znanostih pa nismo mnogo nad Grki; moderni vek je najbolj in skoro izključno napredoval le v premagovanju naravnih moči po tehničnih iznajdbah.²⁾

Da bi se takšna preosnova humanističnega zavoda izvršila čim prej tem boljše v zmislu, kakor ga naznačuje R. Pöhlmann: ³⁾ »Iz vesoljne grško-rimske lektire mora filolog napraviti pripravljavnico političnega mišljenja«⁴⁾

¹⁾ Vpoštevamo navlašč zlasti prusko šolstvo, ker je dandanes v Evropi zelo vplivno, in naša šolska uprava stopa kakor obče znano, rada za nemškimi vzorci.

²⁾ Tega mnenja je tudi vseskozi moderno misleči St. Chamberlain v svojem zanimivem delu »Die Grundlagen des 19. Jahrhunderts«. 1899.

³⁾ Aus Alterthum und Gegenwart, str. 31.

⁴⁾ Pisec teh vrstic si je dovolil v I. (letošnjem) letniku filozofskega časopisa »Česká Mysl« v članku »List o slovinské filosofii« slov. staroklasične jezikoslovce opozoriti, da se priredi slov. prevod Aristotelove »etike« (nikom. in »politike«.

Maksim Gorkij.

Biografska črtica.

Sestavil Ivan Prijatelj.

Maksim Gorkij,¹⁾ s pravim imenom A. M. Pješkov, je napisal predlanskim v reviji »Žizn« svojo avtobiografijo.

»Rodil sem se,« piše Gorkij, »14. marca leta 1868. ali 1869. v Nižnjem, v hiši pleskarja Vasilija Vasiljeviča Kaširina kot sin njegove hčere Barbare in permskega meščana Maksima Savvatijeva Pješkova, po obrtu tapetarja. Odtod nosim »s častjo in neomadeževano stan slikarskega ceha.«

Pri krstu so mu dali ime Aleksij.

»Oče mi je umrl v Astrahani,« nadaljuje Gorkij, »ko sem imel 5 let, mati v — vasici Kanavini. Po materini smrti me je dal dedek učiti črevljarstva; takrat mi je bilo 9 let. Ded me je bil naučil brati in pisati po psalterju in molitveni knjigi. Od črevljarja sem ušel in vstopil med učence pri nekem risarju; ušel sem tudi od tega in se poprijel učenja pri nekem slikarju svetih podob. Potem sem pobegnil na ladjo med kuharje, nato pa med vrtnarske pomočnike.

V teh opravilih sem čakal 15. leto. Ves čas sem se z vnemo bavil s čitanjem klasičnih del neznanih avtorjev, kakor »Guak ali nezmagljiva zvestoba«, »Andrej brezstrašni«, »Japanča«, »Jaška Smrtenski« itd. Ko sem bil na ladji kuharski učenec, je na mojo izobrazbo zelo vplival kuhar Smurij, ki mi je dajal čitati »Življenje svetnikov«, Ekharthausna, Gogolja, Gljeba Uspijenskega, Dumasa - očeta in mnogotere knjige framasonov . . . Ko sem izpolnil petnajst let, se me je polotila silna želja do učenja. S tem namenom sem se napotil v Kazan, misleč, da se znanosti predavajo ljudem, ki se hočejo učiti, zastonj. Pokazalo se je, da ni tako, vsled česar sem stopil pri nekem peku v službo, kjer sem dobival po 3 rublje na mesec. To je — najtežji posel izmed vseh, kar sem jih poskusil. V Kazani sem se sešel in sem dolgo živel z »bivšimi ljudmi«: glej »Konovalov« in »Bivši ljudje« (Dve povesti Gorkega. Op. p.). Delal sem v pristanu, žagal drva, vlečil tovore . . .

Leta 1888. se je poskušal usmrtiti.

¹⁾ Izvirno: Горький.

In »ko sem pobolehal, kolikor je bilo ravno treba, sem zopet oživel ter pričel trgovino z jabolki.«

Pozneje je prišel Gorkij v Caricin, kjer je opravljal nekaj časa službo železniškega čuvaja. Od tod je moral domov v Nižnji k vojaškemu naboru. Toda »preluknjanih ne jemljo,« in Gorkij je bil po naboru zopet izpuščen na vse štiri strani. Postal je prodajalec bavarskega kvasa. Potem pa je stopil v službo k možu, čigar vpliv mu je določil življenje: vzel ga je k sebi advokat I. J. Lanin. »Njegov vpliv na mojo izobrazbo je bil čez vse velik. To je visoko izobražen in najblagorodnejši človek, ki se mu imam za največ zahvaliti.« Sicer pa se je posluževal Gorkij le malo časa njegove družine: gnalo ga znova v svet. Zabrodil je po Rusiji in jo prehodil počrez in podolgem. Sredstva si je pridobival z najrazličnejšimi posli. Na pisateljevanje ga je spomnil neki A. M. K—ij, kateremu se ima tudi za marsikaj zahvaliti. Njegova prva povest »Makar Čudra« je bila natisnjena oktobra 1892. l. v listu »Kavkaz«. Po mnogoterih dogodivščinah se je vrnil Gorkij v svoje rodne kraje in začel sodelovati v povolških časopisih.

»V Nižnjem sem se seznanil med l. 1893.—1894. z V. G. Korolenkom, kateremu se imam zahvaliti, da sem prišel v visoko literaturo. Korolenko je mnogo storil zame, marsikaj mi je pokazal in me marsičesa naučil« . . . Napišite o tem in tem, zagotovo napišite: ga je učil pisati Korolenko, in če ima Gorkij malo Korolenkovega v svoji pisavi, kriv je tega sam Gorkij, kakor pravi. — Prva stvar, ki jo je sprejel Korolenko za »Rusko bogastvo«, je bil »Čelkaš«. (Korolenko je urednik imenovane revije). Ta povest mu je odprla pot tudi v druge liste. Kmalu se je zanimala cela Rusija za mladi, nenavadno sveži talent. Kakor kamen v vodo je padel neugnanec v rusko publiko s svojimi drznimi, proletarskimi »bosjaki«. Sedaj je najnadepolnejši pisatelj mlade generacije. Njegove »Povesti« se tiskajo že v drugi izdaji v petih zvezkih. Četrti zvezek obsega roman »Toma Gordjejev«, ki je izšel 1899. l. v novi reviji »Žizn«, kateri je Gorkij duša. Poleg tega romana — najboljšega in najobširnejšega dela Gorkiga — je v 4. zvezku tudi skica »Šestindvajset in ena«, katero pri našamo v današnji številki. »Zvona«.

Vsa slava ne more privezati mladega pisatelja na kulturno udobno mesto. Nekje piše:

»Človek mora biti rojen v kulturni družbi, da more najti v sebi potrpljenje, celo življenje preživeti sredi nje in niti za trenotek ne zaželei, da bi šel kam iz sfere vseh teh težkih pogojev, ki jih

je uzakonil običaj malenkostnih, strupenih laži, iz sfere boleznega samoljubja, idejnega sektantstva, vsakojake neodkritosrčnosti — z eno besedo, iz vse te nečemurnosti vseh nečemurnosti, ki omrzuje čustvo in pokvarja um. Jaz sem se rodil in vzgojeval zunaj te družbe, in vsled tega meni prijetnega vzroka ne morem jemati njene kulture v velikih dozah, ne da bi se od časa do časa oglasila v meni vsiljiva potreba stopiti iz okvira kulture in se malce osvežiti od čezmerne kompliciranosti in bolesne finosti tega življenja. V vasi je skoro prav tako neznosno tesno in otožno kakor sredi inteligence. Najboljše je kreniti v mestno beznico, kjer je, čeprav vse umazano, vendar vse tako prosto in odkritosrčno, ali pa iti na izprehod po rodni poljih in potih, kar je jako zanimivo, zelo sveži človeka in ne zahteva od njega drugega sredstva nego dobre in trdne noge.«

V 3. številki lanske »Žizni« je pričel Gorkij nov roman: »Mužik«, ki se je nadaljeval tudi v 4. številki. V 5. številki pa je prenehal. Uredništvo je pisalo, da zavoljo bolezni pisateljeve odklada nadaljevanje na jesenske številke. Sedaj pa objavlja uredništvo, da se »Mužik« prične drugo leto na novo. Govori se, da Gorkij ni bil bolan, ampak da je zopet enkrat zabrodil v svet, ne da bi kdo vedel, kam . . .

Šestindvajset in ena.

Poema. Spisal Maksim Gorkij.

Šestindvajset nas je bilo — šestindvajset živih strojev, zaprtih v vlažni kleti, kjer smo od jutra do večera mesili testo in delali kolače in kroške. Okna naše kleti so se vpirala v jamo, izkopano pred njimi in obloženo z opeko, ki je bila zelena od vlage. Zabita so bila okna od zunaj z gosto železno mrežo, in solnčna svetloba se ni mogla preriti k nam skozi steklo, na debelo oprášeno od moke. Naš gospodar je bil dal zato zabiti okna z železno mrežo, da bi mi ne mogli dati koščka njegovega kruha beračem ali onim našim tovarišem, ki so vsled pomanjkanja dela stradali; gospodar nas je imenoval težake in nam za obed dajal namesto mesa puhle vampe . . .

Bilo nam je zaduhlo in tesno živeti v kamenitem zaboju pod nizkim in težkim stropom, prevlečenim s sajami in pajčevino. Bilo

nam je težko in neznosno med masivnimi stenami, pokritimi z madeži od blata in plesni . . . Vstajali smo ob petih zjutraj, ne da bi se bili naspali, in topi in ravnodušni smo sedali ob šestih že za mizo, delat kolače iz testa, ki so nam ga bili pripravili tovariši med tem časom, ko smo mi spali. In celi dan od jutra do desetih v noč smo sedeli za mizo in gnetli z rokami prožno testo, pozibavaje se, da bi ne odreveneli. Drugi pa so med tem mesili moko z vodo. In ves dan je zamišljeno in otožno grgral krop v kotlu, kjer so se kuhali kolači, in pekov lopar je zlobno in urno poškrtaval po pečnem dnu in metal spolzke prekuhane testene hlebce na razbeljeno opeko. Od jutra do večera so ob strani peči gorela drva, in rdeči odsvit plamena je skakal po steni delavnice, kakor da bi nas molče zasmehoval. Ogromna peč je bila podobna spačeni glavi pravljice — bila je videti, kakor da bi se bila pomolila izpod poda, odprla široko past, polno žarečega ognja, in dihala v nas vroče in gledala na naše brezkončno delo s črnima votlinama za dušek nad čelom. Ti dve globoki votlini sta bili kakor oči — negenljive in brezstrastne oči pošasti; gledali sta nas z vedno enakim temnim pogledom, kakor da bi se bili utrudili gledati na sužnje in bi jih, ne pričakujoč od njih ničesar človeškega, prezirali s hladnim preziranjem modrosti.

Živeč dan na dan v prahu moke, v blatu, nanesenem na naših nogah z dvorišča, v gosti, smrdljivi zaduhlosti, smo mesili testo in delali kolače, namakajoč jih s svojim potom, in sovražili smo svoje delo z ostrim sovraštvom; nikdar nismo pokusili tega, kar je prišlo izpod naših rok, raje nego kolače smo imeli črn kruh. Sedeč pri dolgi mizi drug nasproti drugemu — devet nasproti devetim —, smo cele dolge ure mehanično gibali z rokami in prsti, in tako smo se bili privadili svojega dela, da smo delali in lahko gledali v stran. In tako smo se bili nagledali drug drugega, da je vedel sleherni izmed nas za vsako gubico na obrazu svojega tovariša. Govoriti nismo imeli o čem; molčanja smo se bili navadili in zato smo molčali ves čas, ako se nismo zmerjali. Kajti vselej imaš za kaj ozmerjati človeka, posebno pa tovariša. Ali tudi kregali smo se redko — v čem se more človek pregrešiti, če je napol mrtev, če je kakor — lipov bog, če so vsa njegova čustva pokopana pod pezo dela? A molčanje je strašno in mučno samo onim, ki so že vse povedali in ne vedo več kaj govoriti; ljudem pa, ki niso niti pričeli svojih besed — njim je molčanje prosto in lahko . . . Toda včasih smo peli, in naša pesem se je pričlenjala tako-le: sredi dela je ma-

homa kdo vzdihnil s težkim vzdihom trudnega konja in zapel potihem eno onih zategnjenih pesmi, katerih žalobnomili motiv vselej olajša težavo duše pevčev. Poje sam, mi spočetka molče poslušamo njegovo samotno pesem, in pesem gasne in pojema pod težkim stropom kleti kakor ogenjček sredi stepi v vlažni jesenski noči, ko sivo nebo visi nad zemljo liki svinčena streha. Potem pritegne pevcu drugi, in — glej, že plavata dva glasa tiho in žalostno po zaduhli vročini naše tesne jame. Zdajci poprime več glasov hkratu pesem — pesem vzkipi kakor val, postaja močnejša in začne malone razrivati vlažne, težke stene naše kamenite ječe . . .

Pojo vsi šestindvajsetiri; glasovi, ki se že dolgo niso po potrebi izpeli, glasovi glasni napolnijo delavnico; pesmi je tesno v njej, bije se ob kamenje sten, ječi, plaka in uživlja srce s tiho ščemečo bolestjo, orje v njem po starih ranah in vzbuja žalost . . . Pevci vzdihujejo globoko in težko; ta ali oni nepričakovano odpade od pesmi in dolgo posluša, kako pojo tovariši, in potem zopet vlije svoj glas v skupni val. Drugi žalostno vzklikne: ehl! — in poje z zaprtimi očmi, in gosti, široki val glasov mu kliče morebiti v spomin cesto kje tam daleč, obsevano od svetlega solnca, široko cesto, in mladenič vidi samega sebe iti po njej . . .

Plamen v peči neprestano plapola, neprestano škrtja po opeki pekov lopar, grgra voda v kotlu, in prav tako neprestano trepeče odsev ognja na steni, molče se smejoč . . . A mi izpevamo v tujih besedah svoje topo gorje, težko žalost živih ljudi, ogoljufanih za solnce, žalost sužnjev. Tako torej smo živeli, mi šestindvajseteri, v kleti velike kamenite hiše, in bilo nam je tako zelo težko živeti, kakor da bi bila vsa tri nadstropja te hiše sezidana naravnost na naših plečih . . .

*

A razen pesmi smo imeli še nekaj lepega, nekaj, kar smo vsi ljubili, nekaj, kar nam je morebiti nadomestovalo solnce. V drugem nadstropju naše hiše je bila zlatovezilnica, kjer je poleg mnogih deklet-delavk služila šestnajstletna hišna Tanja. Slednje jutro se je prislonil k šipi okenca, izrezanega v vratih iz veže v našo delavnico, rožnat obrazček z modrimi, veselimi očmi, in zvonki, mili glasek nam je vikal:

»Arestantki! dajte mi kolačkov!«

Vsi smo se obračali na ta znani nam jasni glasek in veselo in dobrodušno zrlji v čisti deviški obraz, ki se nam je lepo nasmihal. Potrebno in prijetno nam je bilo videti k šipi pritisnjeni nosek in

male, bele zobe, ki so se svetili izpod rožnatih ustnic, odprtih vsled smeha. Zagnali smo se vsi hkratu odpirat ji vrata, prerivaje drug drugega, in — glej jo: tako vesela in mila prihaja k nam in, nastavlja svoj predpasnik, stoji pred nami, nagnivši malce na stran svojo glavico. Stoji in se smeje. Dolga in debela kita kostanjevih las se ji spušča preko pleč, ulegajoč se po prsih. Blatni, temni, pohabljeni ljudje gledamo mi na njo izpod čel — prag pri vratih je za štiri stopnje nad podom — gledamo na njo s povzdignjenimi glavami, voščoč ji dobro jutro, in ji govorimo neke posebne besede — imamo jih samo za njo. V razgovoru ž njo so i naši glasovi mečji, i naše šale nedolžnejše. Za njo imamo — vse nalašč, vse posebej. Pek jemlje iz peči lopar kolačev, najbolje podpečenih in rumenih ter jih ročno stresa Tanji v predpasnik.

»Gledi, da te gospodar ne dobi!« jo vselej opozarjamo. Ona pa se poredno smeje in nam veselo kliče:

»Zbogom, arestantki!« ter izgine namah kakor miška.

In ni je . . . A še dolgo po njenem odhodu se prijetno pogovarjamo med seboj o njej — vedno zopet govorimo ono, kar smo govorili včeraj, predvčerajšnjim . . . zato ker je tudi ona in ker smo mi in ker je vse okrog nas prav tako, kakršno je bilo včeraj, predvčerajšnjim . . . To je strašno težko in mučno, če človek živi, a okrog njega se nič ne izpreminja, in če to do smrti ne ubije duše njegove, postaja mu obdajajoča ga nepremakljivost tem mučnejša, čim dalje živi . . . Mi smo vedno govorili o ženskah tako, da nam je bilo včasih samim zoprno poslušati svoje grobo brezsrčne pogovore. In to je umljivo, ker ženske, ki smo jih poznali, morebiti res niso bile vredne drugačne besede. A o Tanji nismo nikoli nespodobno govorili; ne samo dotakniti se je z roko ni nikdar nihče se predrznil, ampak tudi nobene neslane šale ni slišala nikdar iz naših nst. Morebiti je bilo to tako zavoljo tega, ker se ni pomudila nikdar dolgo med nami: prikaže se nam pred očmi kakor zvezda, utrinjajoča se na nebu, in izgine; mogoče tudi zavoljo tega, ker je bila majhna in jako lepa, a vse lepo vzbuja do samega sebe spoštovanje celo pri surovih ljudeh.

In vrhutega — dasi je naše jetniško delo ustvarjalo iz nas tope vole, bili smo vendar vedno še ljudje, in kakor vsi ljudje, tudi mi nismo mogli živeti, da bi ne častili nobene stvari na svetu. Nad njo — ni bilo bitja pri nas, in nihče razen nje se ni zmenil za nas, živeče v kleti — nihče, dasi je stanovalo v hiši mnogo ljudi! In na posled — res, to je bilo glavno — smo jo imeli za nekaj našega,

za nekaj takega, ki je na svetu nekako samo radi naših kolačev. Šteli smo si v dolžnost dajati ji gorkih kolačev, in to nam je postalo vsakdanja žrtev idolu, to nam je postalo kakor svet obred, ki nas je s slednjim dnevom trdnjeje privezoval k njej. Razen kolačev smo dajali Tanji tudi mnogo svetov: — naj se toplo oblači, naj ne leta prehitro po stopnicah ter naj ne nosi pretežkih naročajev drv. Poslušala je naše svete s smehom, odgovarjala nanje s smehom in nas nikdar ubogala. Ali mi ji nismo zamerili: nam je bilo samo treba pokazati, da skrbimo za njo.

Večkrat se je obračala do nas z različnimi prošnjami; prosila je na primer, da bi ji kdo odprl težka vrata v klet, da bi ji naklaj drv — in z veseljem in nekakim ponosom smo delali to in ono, kar je želela.

Toda, ko jo je kdo izmed nas poprosil, da bi mu pošila njegovo edino srajco, je prezirljivo namrdnila z ustnicami in rekla:

»Kajpak! Bom, seveda! . . .«

Strašno smo se smejali bedaku in — nikoli več je ni nihče ničesar prosil. Ljubili smo jo — s tem je vse povedano. Človek hoče vsekdar na koga položiti svojo ljubezen, čeprav ga včasih s tem obtežuje, včasih celo omadežuje, v stanu je svojemu bližnjemu zagreniti življenje s svojo ljubeznijo, zato ker ljubi in ne vpoštevaj čuvstev ljubljence. Mi smo morali ljubiti Tanjo, ker nismo imeli nikogar več, da bi ga mogli ljubiti.

Včasih je pričel kdo izmed nas nepričakovano tako-le modrovati: »I zakaj vendar razvajamo dekletce? Kaj je neki na njej? a? Preveč si damo opraviti ž njo.«

Precej in grobo smo se vrgli na onega, ki se je drznil izreči take besede — nekaj ljubiti smo morali: to smo si bili našli in smo ljubili. A ono, kar ljubimo mi, šestindvajseteri, mora biti nepremakljivo za vsakega nas, kakor skupna svetinja mora biti, in slednji, ki gre pri tem zoper nas — je naš sovražnik. Morebiti ne ljubimo nekaj, kar je v resnici dobro in lepo, ampak sebe — šestindvajsetere, in zato hočemo, da je ono, kar je vsem enako drago, tudi vsem enako sveto.

Ljubezen naša ni nič manj težka nego sovraštvo . . . in morebiti vprav zato nekateri ponosneži trdijo, da je naše sovraštvo zapeljivejše nego ljubezen . . . Toda zakaj ne beže od nas, če je to tako?

Razen naše pekarnice je imel gospodar tudi posebno pekarno za žemlje; bila je v isti hiši, in od naše jame jo je ločila samo stena. A peki žemelj — bili so štirje — so se odtegovali od nas, ker so imeli svoje delo za čistejše od našega. Zato so imeli tudi sami sebe za boljše od nas in niso prihajali v našo delavnico, ampak so se nam zaničljivo nasmihali, kadar so nas srečavali na dvorišču. Tudi mi nismo zahajali k njim: prepovedoval nam je to gospodar iz strahu, da bi mu ne kradli maslenih žemelj. Sovražili smo žemelnike, ker smo jih zavidali: njih delo je bilo lažje od našega, imeli so prostorno, svetlo delavnico, večjo plačo in boljšo hrano in vsi so bili tako čisti, zdravi — zoprni nam. A mi smo bili vsi nekako rumeni in sivi; trije so bili sifilitični, nekateri jetični, enega je bil revmatizem čisto pokvečil. Oni so se oblačili ob nedeljah in praznikih ter prostih časih v moderne suknje in črevlje na škrip, dva sta imela harmoniko, in vsi so hodili v mestni vrt šetat. A mi smo nosili na sebi umazane cunje in copate ali cokle na nogah. Nas policija ni puščala v mestni vrt; — ali smo torej mogli ljubiti žemelnike?

Kar zvemo nekega dne, da se je njih pek vdal pijači, da ga je gospodar odslovil in najel že drugega, in da je bil ta poprej — vojak, da hodi v atlasnem životniku in nosi zlato verižico pri uri. Radovedni smo bili videti takega gizdalina in nadejaje se, da ga kje zagledamo, smo letali neprestano drug za drugim na dvorišče.

Toda prišel je sam v našo delavnico. Z nogo je udaril ob vrata, jih odprl ter jih pustil na stežaj odprta. Potem je stopil na prag in smehljaše nam je rekel:

»Bog daj! Na zdravje, fantjel!

Mrzli zrak se je v gostem dimastem oblaku vrgel skozi vrata, ovijajoč se mu okrog nog, a on je stal na pragu, zrl odzgoraj na nas, in izpod njegovih plavih, spretno zasukanih brkov so se bleščali veliki, rumenkasti zobje. Životnik je imel v resnici neke posebne vrste — sinje barve, z našitimi rožami, ves se je nekako svetil, a gumbi na njem so bili iz nekakih rdečih kamenčkov. Tudi verižico je imel.

Lep je bil ta vojak, tako visok, zdrav, rdečih lic, in velike, svetle oči so mu gledale izpod čela dobro — ljubeznivo in jasno. Na glavi je imel belo, trdo naškrobano čepico, a izpod čistega predpasnika brez najmanjšega madeža so gledali modni, zoženi, svetlo zlikani črevlji.

Naš pek ga je spoštljivo poprosil, naj bi zaprl vrata; počasi jih je zaprl in nas začel izpraševati o gospodarju. Mi smo mu drug pred drugim pravili, da je naš gospodar pretkanec stiskač, zlodej in

mučitelj — vse kar je bilo mogoče in treba povedati o njem, kar pa se ne da napisati tukaj. Vojak nas je poslušal, gibal z brki in nas opazoval z mehkim, svetlim pogledom.

»Ali imate tu mnogo deklet . . . ?« je vprašal nepričakovano.

Nekateri izmed nas so se spoštljivo zasmeli, drugi so naredili sladke obraze, nekdo je pojasnil vojaku, da jih je v hiši — devet komadov.

»Ali jih — ljubite?« je vprašal vojak, mežikajoč z očesom.

Zopet smo se spoštljivo zasmeli, ne preveč glasno in z nekakim smehom iz zadrege . . . Nekateri bi se bil hotel pokazati vojaku prav takega smelega dečka, kakor je bil on, a nihče se ni znal in nihče mogel. Nekdo je priznal to in tiho rekel:

»Kako bi mi . . .«

»Seveda vam je to težko!« je govoril vojak prepričan in nas pazljivo motril . . . »Vi nimate tistega . . . takega . . . Tiste manire . . . vnanjega pogleda, se pravi . . . v redu niste! A ženska — ona ljubi na človeku vnanjost nad vse. Za njo je, da se ima pošten korpus . . . da je vse — akurat! In zraven tega ima ženska rada moč . . . da je roka — taka-le.«

Vojak je potegnil iz žepa desnico z zaleknjenimi rokavi, do komolca golo in nam jo je pokazal . . . Roka je bila bela, silna, poraščena s svetlo, zlatorumenkasto volno.

»Noga, prsi — vse da je trdo, močno . . . In potem pa — da je človek oblečen, kakor gre . . . kakor zahteva lepota stvari . . . Mene, postavim — ženske ljubijo. Jaz jih ne kličem, jim ne namigavam — same od sebe se mi obešajo na vrat, po pet hkratu . . .«

Prisedel je na vrečo moke in dolgo pripovedoval, kako ga imajo ženske rade in kako hlabro se peča ž njimi. Nato je odšel, in ko so vrata zaškripala za njim in se zaprla, smo mi dolgo molčali v mislih nanj in na njegove pripovedi. Potem pa smo pričeli vsi naenkrat govoriti, in precej se je izkazalo, da nam je vsem ugajal. Tako preprost je in golant — pride, posedi in se pomeni. K nam ni prihajal nihče in nihče se ni razgovarjal z nami tako, po prijateljsko . . . In vsi smo govorili o njem in njegovih prihodnih uspehih pri zlatoveziljah, ki so, srečujoč nas na dvorišču, zaničljivo vihale nosove in se nas na daleč izogibale, ali pa se nesle naravnost proti nam, kakor da bi nas ne bilo na njih cesti. A mi smo imeli vedno le zabavo ž njimi, naj so hodile po dvorišču ali mimo naših oken — po zimi v nekih posebne vrste čepicah in kožuških, a po leti — v slamnikih s cvetjem in z barvastimi solnčniki v rokah. Zato

smo med seboj tako govorili o teh dekletih, da bi jim bila vzklopela kri od srama in jeze, če bi nas bile slišale . . .

»Vendar, da bi tudi Tanjuške . . . ne izpridil!« je dejal nankrat pek v skrbeh.

Vsi smo utihnili, pobiti vsled teh besed. Na Tanjo smo bili nekako pozabili: zdelo se nam je, kakor da bi jo vojak pred nami zagradil s svojo močno, lepo postavo. Pozneje je vstal glasen prepir: eni so govorili, da se Tanja ne spusti v kaj takega, drugi so trdili, da vojaku ne odoli, tretji so naposled predlagali, ako se vojak prične vsiljevati Tanji, da se mu v tem slučaju --- polomijo rebra. In slednjič so vsi sklenili opazovati vojaka in Tanjo, opozoriti dekletce, naj se ga varuje . . . To je končalo prepire.

*

Preteklo je mesec dni; vojak je pekel žemlje, šetal z zlatoveziljami, pogosto se oglašal v naši delavnici, a o zmagah nad deklicami ni pravil več, ampak neprestano si je vihal brke in se sladko oblizoval.

Tanja je prihajala vsako jutro k nam po »kolačke« in bila je kakor vedno vesela, mila in prijazna z nami. Poskušali smo začeti z njo pogovor o vojaku — imenovala ga je »zijalasto tele« in mu dajala še druge smešne priimke; to nas je pomirjalo. Ponašali smo se z našo deklico, videč, kako zlatovezilje nore za vojakom. Tanjino razmerje do njega nas je nekako vse dvigalo, in sami smo pričeli kakor pod vtiskom njenega razmerja občevati z vojakom malomarneje. A njo smo še bolj ljubili in bolj veselo in bolj prijazno smo jo srečavali v jutrih.

Nekoč pa je prišel vojak k nam malo vinjen. Sedel je in se začel smejati, a ko smo ga vprašali, čemu se smeje, nam je rekel:

»Dve sta si skočili v lase zavoljo mene, . . . Lidjka in Gruška . . . Ka-ako sta se razmrcvarili, a? Ha-ha! Ena drugo za lase, pa ob večna tla pa na njo . . . ha-ha! Obraz sta si razškrabali . . . razdrapali se . . . smešno! Zakaj se neki ne morejo babe pošteno biti? Zakaj se praskajo? a?«

Sedel je na klopi, zdrav, tako čist in vesel, sedel je in se krotal brez prestanka. Mi smo molčali. Bil nam je takrat nekako neprijeten, ne da bi vedeli zakaj.

»N-nakâ! Kakšno srečo imam jaz pri babah! A? Smešno! Samo namignem in — moja je! Vr-aga!«

Njega bele roke, pokrite z lesketajočimi se kocinicami, so se dvignile in zopet padle po kolenih, provzročujoč glasen plosk. In gledal je nas s tako prijetno čudečim se pogledom, kakor da bi sam prav dobro ne razumel, zakaj ima tako srečo pri ženskah. Njega tolsti, rdeči obraz se je zadovoljno in srečno svetlikal, in fant se je neprenehoma sladko oblizoval.

Naš pek je silno in jezno potegnil z loparjem po ognjišču in rekel pomenljivo:

»Prava reč je podirati smrečice, pa ti smreko poderi . . .«

»To se pravi — koga ti meniš?« je vprašal vojak.

»Ti bi . . .«

»Kaj?«

»Nič . . . mi je že iz misli!«

»Ne, počakaj! Kaj si mislil? Kakšno smreko?«

Pek mu ni odgovarjal, ampak je hitel drgniti z loparjem po peči: nametaval je nanj prekuhane kolače, jemal ž njim pečene iz peči ter jih trdo metal na pod, pred fantiče, ki so jih nabirali na rličje. Delal se je, kakor da bi bil pozabil na vojaka in na razgovor ž njim. Toda vojak je mahoma postal nemiren. Vstal je na noge in pristopil k peči v nevarnosti, da se natakne s prsmi ob loparjev drog, ki je brzo švigal po zraku.

»Ne — povedi — katero misliš? Ti si me razžalil . . . Jaz? meni ne uide nobena, ne-e! Ti pa mi mečeš v obraz tako razžaljive besede . . .«

Kazal se je v resnici globoko užaljenega. Menda se ni imel ponašati s čim drugim kakor s svojo umetnostjo, občevati z ženskami; morebiti ni bilo v njem razen te sposobnosti nič živega, in mu je samo to dopuščalo, čutiti se živega človeka.

Dobe se ljudje, katerih najdražje in najboljše v življenju je kakšna bolezen njih duše ali telesa. K njej se zatekajo ves čas svojega življenja in samo od nje žive, trpe vsled nje in se hranijo ž njo ter tožijo črez njo drugim in vzbujajo s tem zanimanje bližnjega. Za to prejemljejo od ljudi sočutje, razen tega — nimajo ničesar na svetu. Vzemite jim to bolezen, ozdravite jih, in nesrečni bodo, zato ker izgube edino sredstvo življenja. Prazni postanejo potem. Včasih je človeško življenje tako revno, da je človek nehote prisiljen ceniti svojo napako in se živiti od nje; lahko bi se naravnost reklo, da so ljudje pogosto pregrešni iz dolgega časa.

Vojak je bil razžaljen, silil je v peka in vpil:

»Ne, ti moraš povedati — kdo?«

- »Povedati?« se je zdajci obrnil pek k njemu.
»No?!«
»Poznaš Tanjo?«
»No?«
»No evo ti! Poskusi . . .«
»Jaz?«
»Ti!«
»Njo? To je meni — pf!«
»Bomo videli!«
»Bomo videli! H-ha!«
»Ona ti že . . .«
»Nič več ko mesec dni!«
»Kakšna hvaljuša si ti, vojak!«
»Dva tedna! Boste videli! Kdo je to? Tanjka! Pf! . . .«
»No, zdaj pa le pojdi stran . . . si nam v napotje!«
»Dva tedna — in skupaj sva! Ah ti . . .«
»Pojdi, pojdi stran, pravim!«

Naš pek se je mahoma razjaril in zamahnil z loparjem. Vojak se je strmeč izognil udarcu, ozrl se na nas, pomolčal in tiho, zlovesče dejal: »Pa dobro!« Nato je odšel.

Med pričkanjem smo vsi molčali radovedno, kako se bo končalo. Ko pa je vojak odšel, smo vzdignili oživiljen, glasen razgovor in šum. Nekdo je zaklical peku:

- »Lepo reč si napravil, Pavel!«
»Delaj pa molči!« je odvrnil pek temno.

Čutili smo, da je vojak v živo zadet, in da Tanji preti nevarnost. Čutili smo to, in v istem času nas je prevzela žgoča, prijetna radovednost — kaj bo? Ali se Tanja obdrži pred vojakom? In skoro vsi smo vikali s prepričanjem:

- »Tanjka? Ona se bo! Nje ne vzameš kar tako, z golo roko!«

Strašno se nam je hotelo poskusiti krepost našega božka; pri-zadevali smo si dokazati drug drugemu, da je naš božek — močan božek in da zmagoslavno pride iz tega boja. Naposled se nam je pričelo zdeti, da smo samo malo razdražili vojaka, in da pozabi na spor, treba nam je samo malo poščegetati njegovo samoljubje. Od tega dne smo začeli živeti neko posebno, napeto nervozno življenje — tako dotlej še nismo živeli. Cele dni smo se pričkali med seboj, nekako pametnejši smo postajali in več in boljše smo govorili. Zdelo se nam je, kakor da bi igrali kakšno igro z vragom, in bi bila od naše strani postavljena — Tanja. In ko smo zvedeli

od žemeljnikov, da se je začel vojak »potiti za našo Tanjko,« postalo nam je življenje grenko-dobro in tako zanimivo, da niti opazili nismo, kako se je gospodar okoristil z našim razvnetjem in nam nalagal na dan in noč dela s štirinajstimi pudi testa. Skoro vstajali nismo več od dela. Ime Tanje je bilo celi dan v naših ustih. In vsako jutro smo je čakali z neko posebno nestrpnostjo. Včasih se nam je zdelo, da bo prišla k nam, a ne bo več ona, prejšnja Tanja, ampak neka druga.

Vendar ji nismo ničesar pravili o dogodivšem se sporu. Ničesar je nismo izpraševali in občevali smo ž njo ljubeznivo in dobro ko prej. Toda že se je bilo vkradlo v to razmerje nekaj novega in drugačnega, nego so bila naša prejšnja čustva do Tanje — in to novo je bila ostra radovednost, ostra in hladna ko jeklen nož . . .

»Bratci, danes je zadnji dan!« je rekel neko jutro pek, pripravljač se k delu.

To smo dobro vedeli brez njegovega opomina, vendar smo vztrepetali.

»Opazujte jo . . . vsak čas ima priti!« je predlagal pek.

Nekdo je s pomilovanjem vzkliknil: »Pa saj z očmi ne zapaziš ničesar!«

In znova je vzbuknil med nami živahen, glasen prepir. Danes naposled spoznamo, kako čista in nedostopna za blato je posoda, ki smo mi vanjo vložili svoje najboljše. To jutro smo kakor nenadno in prvič čutili, da v resnici igramo veliko igro, da nam more ta poskušnja čistosti uničiti našega božka. Slišali smo vse te dni, da vojak trdovratno in neizogibljivo zasleduje Tanjo, a vprašati, kako ona misli o njem, je ni mogel nihče. Kakor doslej je tudi poslej hodila redno vsako k jutro nam po kolačke in bila je vedno ista ko prej.

Tudi ta dan smo kmalu začuli njen glas.

»Arestantki! Jaz sem tu . . .«

Hiteli smo ji odpirati, in ko je vstopila, smo jo zoper svojo navado sprejeli z molčanjem. Zroč jo na vse oči, nismo vedeli, kaj bi govorili ž njo, kaj bi jo vprašali. In stali smo pred njo, mračna, molčeča truma. Vidno se je začudila za njo nenavadnemu sprejemu — in zdajci smo opazili, da je pobledela, postala nemirna, prišla v zadrego in vprašala z zadušenim glasom:

»Kakšni pa ste . . . danes?«

»Kaj pa ti?« — ji je vrgel v obraz pek mračno, ne da bi trenil z očmi od nje.

»Kaj — jaz?«

»N-nič . . .«

»Torej, dajte mi brž kolačev . . .«

Nikdar nas ni poprej priganjala . . .

»Časa dovolj!« je rekel pek; a z mesta se ni genil in z njenega obraza ni genil z očmi.

Takrat se je namah obrnila in izginila skozi vrata.

Pek je prijel za lopar in mirno dejal, obrnivši se k peči:

»To se pravi . . . stvar je pri kraju! . . . Ej vojak! . . . lopov! . . . nesramnež! . . .«

Kakor čreda koštrunov smo se razvrstili, zadevaje se drug ob drugega ob mizi, molče sedli in se klavirno poprijeli dela. Skoro nato je nekdo rekel:

»Morebiti pa še . . .«

»No! Prav treba ti je govoriti!« je zakričal pek.

Vedeli smo vsi, da je pek pameten človek, bolj nego mi. In iz njegove zavrnitve smo spoznali, da je prepričan o vojakovi zmagi . . . Bilo nam je otožno in nestrpno . . .

Ob dvanajstih — ob času obeda — je prišel vojak. Bil je, kakor vedno, čist in gizdalinski in — kakor vedno — nam je gledal naravnost v oči. A nam ga je bilo težko pogledati.

»No, spoštovani gospodje, hočete, da vam pokažem vojaški pogum?« je rekel in se ponosno smejal. »Potem pojdite v vežo in glejte skozi špranje . . . ste razumeli?«

Šli smo in se v gosti gruči, drug nad drugim, prislonili k leseni vežni steni, obrnjeni na dvorišče. Nismo čakali dolgo. Skoro je šla preko dvorišča naglo in z zamišljenim obrazom — Tanja, preskačujoč luže skopnelega snega in blata. Izginila je za vrata v klet. Potem je korakal tja vojak, počasi in požvižgujoč. Roke je držal v žepih, a brki so se mu gibali . . .

Dež je šel; bilo je videti, kako so padale kaplje v luže, ki so se gubančile pod njih udarci. Bil je vlažen dan, siv — jako dolgočasen dan. Na strehah je še ležal sneg, a po tleh so se že kazali temni madeži blata. Tudi sneg po strehah je bil pokrit s črnorjavim, umazanim naletom. Dež je šel počasi, otožno je curljal. Neprijetno in hladno nam je bilo čakati . . .

Prvi je prišel iz kleti vojak; šel je črez dvorišče počasi, gibaje z brki, držeč roke v žepih — tak kakor vedno.

Potem — je prišla tudi Tanja. Njene oči . . . njene oči so sijale radosti in sreče, a ustnice so se nasmihale. In šla je kakor v sanjah, opotekaje se in z nestalnimi koraki . . .

Tega nismo mogli mirno prenesti. Vsi hkratu smo se vrgli k vratom, planili na dvorišče in zasiknili, zarjovelimo na njo zlobno, glasno, divje. Ona se je stresla, ko nas je zagledala, in obstala je, kakor da bi bila vkopana v blato pod seboj. Obstopili smo jo in jo škodoželjno, brez prenehanja obsipali z nedostojnimi izrazi ter ji govorili brezsrčne stvari.

Delali nismo tega na glas, tudi ne hitro v eni sapi, videč, da tako nikamor ne more, da je obkoljena od nas, in da se moremo znesti nad njo, kolikor se hočemo. A topli je nismo, ne vem, zakaj ne. Stala je sredi nas in, pogledujoč zdaj sem, zdaj tja, poslušala naše psovke. A mi — smo jo vedno bolj in vedno silneje ometavali z blatom in strupom svojih besed.

Barva je izginila z njenega obraza. Njene plave oči, pred trenotkom tako srečne, so se široko raztegnile, prsi so težko dihale, in ustnice so vztrepetavale.

Mi pa, obdajajoč jo od vseh strani, smo se znašali nad njo, kajti bila nas je okradla. Bila je naša, za njo smo izdajali svoje najboljše, in čeprav je obstajalo to najboljše iz — skorjic beračev, bilo je vendar naše, nas dvaindvajseterih, ona pa je bila sama. Zato bi nobeno naše mučenje ne bilo moglo preseči njene krivde! Kako smo jo bridko žalili! . . . Ona pa je molčala, nas gledala z zadivljenimi očmi in po vsem telesu je trepetala.

Smejali smo se, rjovelimo, tulili . . . Od nekod so se zgrnili okrog nas ljudje . . . Nekdo izmed nas je potegnil Tanjo za rokav kočmajke . . . Naenkrat so se ji zableščale oči; počasi je vzdignila roke h glavi in, popravlja se si lase, dejala glasno, a mirno, iz oči v oči:

»Ah, vi nesrečni arestantje! . . .«

In šla je naravnost proti nam, tako prosto je šla, kakor da bi nas ne bilo pred njo, kakor da bi ji ne stali na potu. Zato ji v resnici ni stal nihče izmed nas na potu.

Prišedši iz naše srede, pa je še rekla prav tako glasno in z istim nepopisnim preziranjem, ne da bi se ozrla po nas:

»Ah, vi druhal . . . vi gadje . . .«

Nato je odšla.

A mi smo ostali sredi dvorišča, v blatu, pod dežjem in sivim nebom brez solnca . . .

Potem smo tudi mi molče odšli v svojo vlažno, kamenito jamo. Kakor poprej — ni tudi poslej solnce nikdar pogledalo na naša okna, in Tanje ni bilo nikoli več k nam! . . .

(Prevedel Ivan Prijatelj.)

Ves Prešeren v ruskem prevodu.

Стихотворенія Франца Прешерна. Со словѣнскаго и нѣмецкаго подлинниковъ перевелъ Ф. Коршъ. Москва. 1901. Типографія Г. Лиснера и А. Гешеля. ХСХІХ+244. — 8°.¹⁾

Poroča A. Aškerc.

njiga epohalnega pomena! Zato jo naznanjamo že kar med članki, ne pa šele med »Književnimi novostmi«, kamor bi spadala.

Moskovski vseučiliški profesor, član petrograjske akademije znanosti in širokoznani poliglot, gospod Fedor Jevgenijevič Korš, je prevedel vse poezije Prešernove in jih v krasni, moderni opremi izdal ravno za pesnikov jubilej v Moskvi. Ruski prevoditelj je z ruskim narodom vred izkazal našemu pesniku najlepšo čast in je na najpraktičnejši način proslavil jubilej njegov.

G. Korš je uvedel slovenskega pesnika Prešerna iz skromne slovenske sobice v veliko dvorano ruske književnosti, kjer mu bodo pravi tovariši: Puškin, Lermontov, Gogolj, Turgenjev, Tjutčev, Polonskij, oba Tolsta, Čehov, Boborykin, Garšin, Gorkij, Vjeličko, Golicyn in drugi znameniti ruski pisatelji evropskega imena. S tem, da je g. Korš uvedel Prešerna v rusko literaturo, uvedel je obenem našo mlado slovensko književnost samo v rusko književno javnost. Nikakor ne dvomim, da sprejmo, čeprav imajo bratje Rusi sami dovolj pravih genialnih pesnikov, sedaj tudi našega Prešerna za svojega, saj je Koršev »Prešeren« za vsakega ruskega čitatelja pristen Rus, dasi mu bije v prsih slovensko srce.

Led je prebit!

Prešeren je prvi slovenski pisatelj, ki je ob zatonu 19. stoletja stopil v ruski literarni salon, kjer si pridobi simpatij razvajenih gospodov in dam tako, da bode ta gospoda začela nemara povpraševati še po drugih naših pisateljih, tovariših Prešernovih.

Prešeren je prvi odprl vrata ruskega salona; upajmo, da pojde v 20. stoletju še kak drug Slovenec za njim . . .

Ruska literatura spada med svetovne literature. Ruski jezik govori okoli 80 milijonov ust ter vlada absolutno od Baltskega

¹⁾ Стихотворения (поезии) Франца Прешерна. Из словенского и немского извирника перевел Ф. Корш. В Москви. 1901. Тискарна Лиснеря и Гешеля.

morja do Tihega oceana, od Ledenega do Črnega morja ter od Jurjeva do Taškenta — na zapadu, v srednji Evropi pa se ga uči čimdalje več ljudi, zlasti med Germani, ki so že davno spoznali visoko vrednost ruskih beletristov in zato hlastno segajo po njih. Dosledno mora imeti torej vsak drug pisatelj, ki izide v ruskem jeziku na svetlo, jako ugodne šanse, da ga v tem jeziku spoznajo poleg Rusov tudi drugi narodi na vzhodu in zapadu. In zato mislim, da ne pretiravam, če pravim, da je Koršev ruski Prešeren knjiga epohalnega pomena za nas skromne Slovence.

Morebiti nam utegnejo baš bratje Rusi pripomoči, da ne ostanejo naši nepremnogobrojni dobri pisatelji pozabljeni med ozkim slovenskim plotom. Morebiti jih začne spoznavati širši svet šele potem, kadar se prikažejo v — ruskem kaftanu . . .

*

Prešeren ruskemu občinstvu nikakor ni neznanec. Zanimivo je, da so Rusi poprej prevajali slovenske pesnike, nego pa Slovenci ruske.

Prvi prevodi iz Prešerna so se pojavili na Ruskem že l. 1861., torej tri leta poprej, nego je bil dovršil sedaj pokojni Ivan Vesel prevod Homjakovljeve pesmi »Pred spanjem! M. Petrovski je bil namreč prevedel l. 1861. »Turjaško Rozamundo« in pa »Silo spomina« in jih objavil v časopisu »Отголоски славянской поэзии« (Поэзия славянъ) Гербеля in pa v »История всемирной литературы« V. Zotova (zv. 3.). Največ je iz Prešerna že pred kakimi 20 leti prevajal g. Korš sam in svoje prevode objavljajl večinoma v moskovskem mesečniku »Русская Мысль« navadno brez podpisa.

Seveda taki raztreseni prevodi nimajo tistega vpliva kakor celotni zborniki.

Pred širše rusko občinstvo je stopil naš Prešeren pravzaprav šele sedaj, ko ga je izdal v celoti g. Korš.

Kako je g. Korš rešil svojo nalogo? Kakšen je njegov ruski Prešeren?

Da je ravno g. Korš bil poklican prevajati Prešerna, potrjuje to, da je popolnoma več našemu narečju. On izvrstno razumeje naš jezik in ga, kakor je dokazal s svojim slovensko pisanim člankom »Nekaj o tekstu Prešernovih poezij«, objavljenim v »Prešernovem albumu«, celó piše! To je pač le mogoče, ker ima g. Korš fenome-

nalno nadarjenost za jezike. Saj piše in govori skoro vse evropske jezike in vrhu teh zna še par azijskih.¹⁾

G. prevoditelj podaje svojim ruskim čitateljem najprej jako obširen, na 99 straneh temeljito sestavljen življenjepis našega pesnika z vpletenim občnim pregledom naše literature. Nato prihaja z vprav znanstveno akribijo pisana estetična ocena in pa jako vesten komentar Prešernovih poezij. Prevoditelj svoje ocene in svojega komentarja ni morda prepisal ali prevedel iz kakenga slovenskega časopisa, ampak razlaga svoje misli, čeprav je čital Stritarjevo estetično razpravo. G. Korš omenja, da njegov prevod nikakor ni sužnji prevod, pač pa da je obenem svoboden in točen. In res se prepričamo že na prvih straneh prevoda, da je naš Prešeren ostal tudi v Korševem prevodu Prešeren, samo da govori k našemu srcu v blaglasnem in polnozvočnem ruskem jeziku. Tako zna prevajati le tisti, ki je obema jezikoma, svojemu in pa jeziku, iz katerega prevaja, popolnoma kos in ki ima še eno važno duševno svojstvo — da je sam pesnik, da ve, kaj se pravi pesniško misliti in pesniško izražati se! In g. Korš ima pesniško dikcijo v svoji popolni oblasti; njegovi prevodi so res pesniški ter se čitajo ko original. Upam si trditi še več, ne da bi s tem Prešerna ponižaval: Kakor v tistih štirih prevodih gospoda Vjačeslava Ščepkina, ki so na-

¹⁾ O velikem jezičnem talentu gospoda Korša je nam izročil ljubljanski zdravnik, g. dr. Ludovik Jenko, predsednik »Русского кружка« in učitelj ruskega jezika, to-le zanimivo anekdoto:

»Leta 1869., ko sem bil prvi asistent v dr. Ederjevi bolnici na Dunaju, se javi neki bolnik, kateri je bil zbolel v Berlinu na svojem potovanju v Rim. Po službi moji, katera me je vezala, da sprejemem vsakega bolnika in poizvem njegove generalije, se je takoj pokazalo, da je moj bolnik ruski filolog, ki potuje v Rim zaradi izučanja tamošnjih znanstvenih zakladov, a bolezen ga je položila v posteljo za cele 3 mesece in mu odložila tako zaželjeni trenotek, spoznavati Rim. Spoznavši me, vpraša takoj, imam li kako slovensko knjigo? Dam mu Prešerna. Čital ga je slastno in strastno in ga študiral. Ko je končal z njim, je govoril z menoj po slovensko! Poleg tega je imel postrežnico češko, katera mu je tudi morala poskrbeti čeških knjig, ki jih je v enaki meri študiral, a ne dolgo potem, v par tednih je že tudi z njo češki občeval. Znal je pa do tega časa že 19 jezikov, človek moje starosti. Pri nas Slovencih mislim, da ni bilo tako fenomenalnega talenta, izvzemši morebiti Čopa. Bil je ta redki fenomen sedanji vseučiliški profesor Korš v Moskvi, ki se je o Prešernovi stoletnici tako odlično oglasil s slovensko besedo, kakor bi bil rojen Slovenec. Mene je izgrešil iz spomina, jaz pa njega nisem. Čaka ga še pri meni Путьеводитель Н. Майскаго, katerega mi je dal shraniti, rekši, da knjigo, vračajoč se iz Rima, zopet vzame. Ali gospoda Korša nisem videl več; šel je bil baje po drugi poti nazaj v domovino. Ako čita te vrstice, naj sprejme moj srčni pozdrav! Bivanje na Dunaju ga spomni name . . .«

tisnjeni v »Prešernovem albumu«, tako mi tudi v Korševem ruskem prevodu ugaja marsikatera Prešernova pesem veliko bolj nego v izvirniku, ker je ruski jezik popolnejši nego naš, ker stoji na višji stopinji razvoja, ker je bogatejši in ker — last not least — v ruskem prevodu ni tistih sila neprijetnih apostrofov in pa tistih jezičnih nepravilnosti, ki nam tuptatam precej grenijo uživanje Prešernove muze.

Gospod Korš piše proti koncu svojega uvoda, da se tudi Prešeren sam ni doslovno držal izvirnika, kadar je prevajal svoje pesmi na nemški jezik, ampak da je prevajal pač duh pesmi, ne pa njenih besed. Tako da je prepesnil tudi on (g. K.) Prešernove poezije.

Potem pravi g. Korš:

»Ruski prevoditelj želi iskreno, da bi bil tudi on mogel po gori omenjeni Prešernovi metodi prevesti njegove poezije verno po originalu. Druga njegova ne manj goreča želja pa je ta, da bi bil s tem svojim trudom potegnil najdarovitejšega slovenskega pesnika iz teme nepoznanosti, v kateri je bil dosedaj za ogromno večino ruskega čitateljstva...«

Obe želji sta se izpolnili gospodu prevoditelju, obe zadači je rešil izborni. O tem ne dvomi nihče, ki pregleduje njegov prevod.

Prevoditelj deli svoj zbornik na dva dela: na slovenske in nemške¹⁾ pesnitve Prešernove.

V izvirnih slovenskih pesmih je pridržal g. K. v bistvu Prešernovo razvrstitev. Prevedel je vse slovenske njegove poezije, izvzemši seveda prevode Prešernove iz Bürgerja, Grüna in iz Byrona. Izpustil je tudi prigodnico »Janezu Hradeckemu«, ker se mu je pač zdela preveč lokalnega pomena in pa nekaj manj značilnih epigramov.

Težko je reči, katera pesem se v ruskem jeziku podaje najlepše. Vobče moramo priznati, kakor sem že omenil, da so se g. Koršu vsi prevodi posrečili, nenavadno posrečili, da se čitajo ko originali.

Kdor je že kdaj prevajal poezije iz kakega tujega jezika, ta ve, da je liriko iz lahko razumljivih razlogov težje prevajati ali prepešjevati nego epiko. Nemara se je g. Koršu tudi pri Prešernu tako godilo. Njegovim prevodom lirskih pesmi se ne sme nič očitati, vzorni so, ali posebno krasno se čitajo Prešernove balade in romance v ruskem jeziku. Če čitate začetek »Krsta pri Savici«:

¹⁾ Nemških je prevedenih devetero.

»Людей и тучь война и мракъ ночной
минули вмѣстѣ; лучъ разсвѣта нѣжный
забрезжилъ надъ вершиною тройной
царя сѣдого крайинской цѣпи снѣжной.
По озеру Бохиньскому покой
разлитъ и ночи нѣтъ слѣда мятежной,
но подъ водой сомовъ вдетъ война
и хищниковъ другихъ, штомцевъ дна. . .«

ali se vam ne zdi, kakor bi govoril — Puškin?

Moral bi prepisati celo knjigo, da bi dokazal, kako lep je ruski Prešeren. Zato upam, da ga bodo radi čitali Rusi sami, katerim je v prvi vrsti namenjen, potem pa tudi vsi drugi Slovani z nami Slovenci vred, ki znajo ruski.

Ne morem pa odoleti izkušnjava, da ne bi tukaj objavil vsaj enega celotnega vzgleda Korševih prevodov. Poslušajte, kako se glasi ena najlepših Prešernovih balad v ruskem jeziku —

Zdravilo ljubezni!

Лѣкарство отъ любви.

У юности дѣва, красавицъ всѣхъ цвѣтъ,
угасла всего восемнадцати лѣтъ.

Онъ клялся остаться ея женихомъ
и полгода плакалъ и ночью и днемъ.

И тяжело скорбѣлъ онъ и тяжело вздыхалъ,
день каждый могилу ея посѣщалъ.

А мать говорить: »Будь покорень судьбѣ!
Богъ далъ мнѣ трехъ братьевъ, трехъ дядей тебѣ.

»Братъ первый — купецъ; онъ лопатой гребетъ
рубли и червонцы, забывъ имъ и счетъ.

»Онъ весело ѣздитъ туда и сюда . . .
на свѣтъ наглядисься ты съ нимъ безъ труда.

»Ступай-ка къ нему, посмотри-ка на свѣтъ:
нигдѣ недостатка въ красавицахъ нѣтъ!

»Увидишь красивѣй, богаче, умнѣй
дѣвицъ ты другихъ и — забудешь о ней.

»А если тоска твоя тамъ не пройдетъ,
назадъ возвращайся сюда черезъ годъ!

»Второй у меня есть въ обители братъ,
твой дядя другой; онъ — ученый аббатъ.

»Аббатъ и монахи — то мудрый народъ;
авось твое сердце при нихъ заживетъ.

»Молитвенникъ, постъ, одиночество, трудъ
покой въ твою душу больную вернуть.

»А если тоска твоя тамъ не пройдетъ,
назадъ возвращайся сюда черезъ годъ!

»Мой третій братъ — воинъ; въ рукахъ его рать.
домой приходи, не спѣши унывать.

»Въ сраженіяхъ предель великая есть:
то — ратныхъ подруга, военная честь.

»И раньше еще, чѣмъ исполнится годъ,
тоска твоя въ войскѣ безслѣдно пройдетъ».

То тотъ, то другой приводилъ онъ предлогъ,
но матери долго перечить не могъ.

Купецъ ободрилъ его лаской своей,
червонцевъ ему не жалѣлъ и рублей.

изъ города въ городъ съ собою возилъ,
просилъ лишь о томъ, чтобы веселъ онъ былъ.

И, свѣтъ съ нимъ далеко кругомъ оглядѣвъ,
повсюду не мало увидѣлъ онъ дѣвъ;

на умныхъ, богатыхъ, красивыхъ смотрѣлъ,
но мертвой подруги забыть не умѣлъ.

И къ матери въ день, какъ исполнился годъ,
съ тоской еще бодшей назадъ онъ идетъ.

Какъ прежде, онъ сталъ на могилу ходить,
вздыхать безнадежно и слезы точить.

Помель онъ въ обитель, гдѣ материнъ братъ
и дядя его былъ, ученый аббатъ.

Аббатъ и монахи, хотъ мудрый народъ,
не могутъ найти его горю исходъ.

Наукой, постомъ и молитвой святой
не въ силахъ себѣ воротить онъ покой.

И къ матери въ день, какъ исполнился годъ,
съ тоской еще большей назадъ онъ идетъ.

Какъ прежде онъ сталъ на могилу ходить,
вдыхать безнадежно и слезы точить.

»Ты къ третьему дядѣ, мой сынъ, поснѣши,
чтобъ выгнать печаль изъ болящей души«.

Онъ въ войско вступилъ, не страшилъ его бой;
блзга его цѣль въ немъ не честь, а покой.

И прежде еще, чѣмъ исполнился годъ,
письмо уже къ матери братъ ея шлетъ.

За черной печатью листокъ роковой:

»Твой сынъ воротилъ свой душевный покой«.

*

Gospod profesor Korš sme biti prepričan, da slovenski književniki znajo po vrednosti oceniti njegovo plemenito kulturno nalogo, ki jo je izvršil, prevedši Prešerna na svoj materni jezik. Slovenski narod mu je za to lepo delo iz srca hvaležen.

Mogočnejši in močnejši ruski brat se je ob Prešernovem jubileju približal šibkemu svojemu slovenskemu bratu. Želimo, da bi to kulturno približevanje in medsebojno spoznavanje ostalo v novem stoletju na dnevnem redu in da bi porodilo še mnogo zlatih duševnih plodov!

† Ivan Vesel.

Spisal A. Aškerc.

ne 13. decembra je sprejela mati zemlja naša zopet odličnega delavca na literarnem polju domačem. Umrli je pisatelj, dekan Ivan Vesel, v Trnovem poleg Ilirske Bistrice. Vesel je bil pesniško nadarjen in jako izobražen mož, ki se je zgodaj pečal deloma z izvirnim pesništvom, največ pa je prevajal iz ruske poezije. Vesel je prvi med Slovenci prevajal ruske pesnike na naše narečje in si je že s tem samim književnim činom zaslužil odlično mesto v naši kulturni in književni zgodovini. Jezik slovenski je imel v svoji popolni oblasti, in zato se čitajo njegovi prevodi gladko in naravno. Prevajal pa ni samo verzov, ampak tudi prozo rusko. Tako je objavil n. pr. »Tarasa Bulbo« v letopisu »Slovenske Matice«.

Zadnje mesece se je trudil z urejevanjem prevodov iz ruskih pesnikov. Zbral je vse svoje že objavljene in še nenatisnjene prevode, potem pa tudi prevode drugih slovenskih pisateljev, ki so prevajali z ruščine, ter je bil rokopis že izročil tiskarju in založniku Gabrščeku v Gorici, da vse to gradivo izda pod naslovom »Ruska antologija v slovenskih prevodih«. Natisnjene so že tri pole tega zbornika. Sredi urejevanja ga je odvedla smrt.

Šele par tednov pred svojo smrtjo je bil v Ljubljani. Večerjal je z nami v gostilnici ter bil dobre volje. Pravil nam je o svoji ruski antologiji in o svojih drugih literarnih načrtih. Nihče izmed nas, ki smo mu stiskali roke v slovo, ni slutil, da ga ne bomo videli več.

Vesel je bil svoj čas spisal za »Matico« tudi slovenskega »Kniggeja« — »Olikanega Slovenca«, ki se je marljivo študiral in ki ga ni več dobiti po knjigotržnicah.

Važen je tudi njegov prevod »Psalmov«, ki je izišel l. 1892. Vesel je delal na tem prevodu okoli dvajset let. Vsak svetopi-semki psalm je prevedel v drugi metriški obliki. Kdor čita te poetične prevode, prepriča se kmalu, kako dovršeno je podal Vesel cvet judovske poezije v slovenskem jeziku. To niso suhoparni, doslovni prevodi, nego to so prepesnitve starotestamentne muze, ki bi bile v vsaki drugi književnosti vzbudile pozornost, samo pri nas so bili ti »Psalmi« kaj hladno sprejeti. Vesela je ta »hlad«.

kakor sem posnel parkrat iz njegovih ust, bolel. Dobro pa mu je delo, ko sem mu ob neki priliki odkrito priznal, da imajo njegovi »Psalmi« veliko pesniško vrednost.

Kolikor sem izvedel izza kulis, utegne biti njegova literarna zapuščina zanimiva. Med raznimi razmetanimi papirji se nahajajo tudi njegove izvirne pesmi, ki jih še ni nikoli oskrunilo tiskarsko črnilo.

Med njegovimi rokopisi leži tudi neka izvirna drama, ki jo je spisal že pred kakimi 30 leti o priliki, ko se je bila razpisala nagrada za tako književno delo. Dejanje te drame se vrši za časa pokrščenja naših starih Slovencev. Stritar in, kakor se govori, tudi Levstik sta svoj čas razsodila, da je prvi del te drame jako dober. Gospod dr. Kržišnik, ki je prišel pred kratkim v Trnovo za kaplana, je Vesela nagovarjal, da bi svojo dramo opilil in jo izdal. Vesel je obljubil, lotiti se tega dela — a, žal, tudi to je preprečila smrt.

Rajni Ivan Vesel je znal poleg svojega materinega jezika tudi ruski, hrvaški in italijanski jezik. V svojem življenju je veliko potoval, najrajši po Italiji, katere umetnine je znal uživati z umetniško izobraženim duhom in s svojo mehko pesniško dušo.

Letos meseca septembra me je nagovarjal, da bi šla v Pariz, no jaz sem se bil šele povrnil s svojega potovanja po Švici. Vesel je bil moder mož, poštenjak od temena do nog. Kdor je prišel z njim v dotiko, moral ga je spoštovati. Rezljal ni fraz, niti se je brigal za puhlo etiketo; bil je marveč original. Njegova vljudnost pa je bila povsem naravna in odkritosrčna.

V posebni prijateljski zvezi je bil s Simonom Gregorčičem.

Govoril je najrajši o domači in o slovanski literaturi. Čeprav je imel dovolj posla s svojo stanovsko službo, vendar je zasledoval s paznim očesom najnovejše pojave v domači literaturi; da mu ni vse ugajalo, je naravno. Za socialno vprašanje se sicer ni brigal in ga ni ocenjal pravilno. Bil pa je Slovan z dušo in telesom in zato se tudi ni mogel nikdar sprijazniti z najnovejšim katoličanstvom, ki razjeda naš šibki narodni organizem in ga pripravlja za goden plen našim nasprotnikom. —

Vse svoje plemenito srce je razkril v svoji oporoki, s katero je postavil za univerzalnega dediča našo šolsko družbo »sv. Cirila in Metoda« . . .

Ivan Vesel je bil rojen l. 1840. v Mengešu in vzrejal se je v Ljubljani.

Zbolel je začetkom novembra. Zahripel je bil in ni šel več iz hiše. Začel se mu je sušiti tudi sapnik. Zadnje dni je močno kašljal. 8. decembra, o poldevetih, ko je bil vstal, zadel ga je mrtvoud (apoplexia capillaris). Bil je previden in naredil je svojo lepo oporoko. Govoril je že težko, a vendar je bil pri zavesti do zadnjega hipa. Umrl je ob štirih zjutraj dne 10. decembra. Par ur pred smrtjo je še govoril, da bi šel spet rad kam na »potovanje«, no, in bela žena ga je spremila v neznano mu doslej deželo. —

V narodu svojem pa je ostavil za zmerom časten spomin.

Ivanu Veselu v spomin.

Najboljših eden, stara korenina!
 Noben mu debela vpognil ni nikdar
 in če je bil najsilnejši vihar . . .
 Podreti ga je mogla smrt edina
 Slovincem bornim nam na kvar!
 Imel ni hčere in imel ni sina —
 pač, pač! saj tu njegova je rodbina,
 tu polno krasnih ruskih mu otrok!
 Obzor mu bil globok je in širok
 ko ruskih pesnikov očina:
 krasoto nje duševno vso je zrl
 i v to divoto nam pogled odprl.

S. Gregorčič.

Književne novosti.

Prešeren in Slovanstvo. O stoletnici pesnikovega rojstva napisal prof. Fr. Ilešič. Ljubljana. L. Schwentner. 8°. 44 str. Cena 70 h = 35 kr.

Poleg »Prešernovega albuma« in raznih krajših spisov v slovenskih in slovanskih ter tujih časopisih izšla je tudi brošura pod gori navedenim naslovom, ki zasluži največje pozornosti. Mnogokoga bode presenetila, ker iznaša na javnost nazore o slovanstvu Prešernovem, ki je diametralno različno od dosedanjega obče sprejetega prepričanja o Prešernu Slovanu.

Poglejmo si vsebino knjižice! »Vsled njegovega (t. j. Prešernovega) pasivnega odpora zoper ilirizem se je zamudila srečna prilika zedinjenja s Hrvati in se je pozneje planinsko slovanstvo moralo postaviti kot jednota (narod) poleg drugih slovanskih narodov. To — nič več in nič manj — pomeni Prešeren v zgodovinskem razvoju slovenstva.« To tezo dokazuje pisatelj — in jaz takoj pristavljam, da jo je tudi dokazal — nasproti onim slavošpevom, ki imenujejo Prešerna proroka, rešitelja, mučenika narodovega, moža, ki je narod rešil in probudil, ki je široko razumeval slovanstvo. Spise take panegirske vsebine smo čitali tudi o poslednji priliki pesnikove stoletnice, in v nekem spisu slavi pisec Prešerna kot moža, ki je učil Slovence samopomoči, ekonomskega selfgovernmenta, asociacije, združništva in bogve še česa.¹⁾ »Politične in narodopisne razmere«, pravi dotični člankar, »so bile in so še dandanes za male narode v srednji in južnovzhodni Evropi tako zamotane, da Prešeren ni mogel prezreti, da bi nas kaki eksperimenti z jezikovnim združenjem mogli speljati z dežja pod kap.« Zategadelj je mrzel Prešeren na »bahače«, ki branijo malim plemenom izobraževati svoj jezik, »on je zedinjenje z ilirizmom smatral za nasilstvo in zatiranje«. Kdor tira važnost in korist individualnosti do take skrajnosti, temu je seveda Prešeren vzor narodnjaka, rešitelja naroda, ki ga je otel krempljem ilirizma, ki mu je priboril samostojnost in vzbudil njegovo samozavest. Tako stanovišče zavzemajo še dandanes premnogi vplivni Slovenci, ki tesnosrčno odbijajo od sebe vse, karkoli spominja na kako popuščanje v jezikovnih vprašanjih nasproti sosednim bratom. Na svoje noge se postavljati je lepa stvar, samo je drugo vprašanje, ali je dotičnik sposoben vzdržati se na svojih nogah in živeti samostojno. Ako vidimo slabiča, ki se orjaku v bran postavlja, se čudimo njegovi smelosti, še večkrat pa se muzamo onemogli samozavesti in kar nič ne dvomimo, da mu vsa smelost v boju z orjakom ne bode pomagala niti ga čuvala propasti, ker nas izkušnja uči, da v sto slučajih 99krat slabič propade, in da je zmaga Davida nad Golijatom lepa pravljica, a malo verjetna.

¹⁾ Dotični pisatelj pač ni mislil ad verbum, da bi bil Prešeren vse to »učil« v svojih pesmih, nego on le trdi, da se nahajajo ideje o navedenih vprašanjih v teh pesmih. Saj namen lirske poezije tudi ni »razlagati«, ali »učiti« kake teoreme... Dotični pisatelj je po našem mnenju porabil Prešernove poezije le za folijo, da je mogel povedati nekaj aktualnih in važnih misli...

Uredništvo.

Pametneje bi ravnal slabič, da si poišče zaslombe pri drugih, posebno, ako mu se sami ponujajo, in da v njih družbi z večjo verjetnostjo odbija napade. Boj pa je vse življenje. Kdor ni kladivo, je pa nakoval; slabiči pa so navadno nakoval, in ta uloga jim pristuje tem bolj, čim bolj so sami krivi svoje osamljenosti. Mogočnim narodom, Špancem in Italijanom ni potreba iskati zaslombe pri sorodnih Francozih; oni so sami za sebe dosti močni, da si osigurajo samostojno narodno življenje. Drugo vprašanje pa je, ali so Slovaki pametno ravnali, da so se osamosvestili in na lastne noge postavili s tem, da so odvrgli spone skupnega češkega književnega jezika. Jaz bi dejal, da so nespametno ravnali in da bi v zajednici književne češčine politično in kulturno napredovali, dočim se sedaj potapljajo v madjarščini.

Toda vrnimo se k Ilesičevi razpravi! V prvem oddelku »Kranjec — Slovenec« dokazuje pisatelj neovržno, da je Prešernu rabilo ime »Kranjec« v dvojnem pomenu. 1.) v geografskem, t. j. on imenuje Kranjce stanovnike kranjske vojvodine brez razlike njih narodnosti, torej Slovence in Nemce. 2.) imenuje »Kranjce« prebivalce slovenske narodnosti, ali tako, da jih loči od štajerskih in koroških Slovencev in da mu je literarno kranjstvo istovetno s političnim kranjstvom. Vprvič je upotrebil Prešeren besedo »Slovenec« v današnjem pomenu l. 1832. v »Črkarski pravdi«, preje so mu bili »Slovenci« to, kar imenujemo dandanes »Slovane«. Z letom 1833. je pri Prešernu »Kranjcev« vedno manj, »Slovencev« vedno več. Pa tudi odslej so Prešernu, kakor trdi Ilesič, »Slovenci« in »Slovani« to, kar imenujemo mi »Slovane«, dokler ne dospe Prešeren v »Krstu pri Savici« do tega, da nastopajo tamkaj samo »Slovenci« in ne več »Kranjci«. Prešeren je začel kot kranjski pesnik in nehal kot slovenski. Do slovenstva pa se ni popel iz svoje iniciative, nego v to ga je prisililo občevanje z izvenkranjskimi Slovenci: Jarnikom, Slomšekom, Vrazom, Kočvarjem in občevanje z drugimi Slovani, na pr. s Čelakovskim. Le težko mu je bilo ločiti se od prvotne kranjščine in Kranjcev.

V drugem oddelku dokazuje pisatelj, da Prešeren razen svoje materinščine ni poznal nobenega drugega slovanskega jezika. Poznal ni ne hrvaščine, ne češčine, ni ruščine. Še največ se je zanimal za poljščino. Pa tudi za to prikazen imamo čisto vnani povod, namreč njegovo občevanje s Čopom, ki se mu je priljubila poljščina ob njegovem bivanju v Lvovu, in občevanje s Poljakom Korytkom.

Tretje poglavje razpravlja o Prešernu in ilirizmu. Prešeren je, kakor se to še dandanes z veliko srditostjo godi, odbijal vsake »ptujobesedarje« od »svojih Gorenjcev«. Tudi še l. 1837. se je izrazil v pismu Stanku Vrazu, da jim pač ne pojde za roko, postaviti štajersko-hrvaško narečje na filološki prestol. Prešeren ni hotel od svoje kranjščine nič odjenjati in je v tej stvari bil srdit boj z Zupanom, Vrazom, Čelakovskim.

Zakaj je bil Prešeren zoper ilirizem, čitamo v četrtem poglavju razprave. Prešeren je bil o neizvršljivosti ilirske ideje subjektivno prepričan. Prešeren je bil edino le pesnik in zato vsej filologiji hud nasprotnik. Vsi preporoditelji slovanstva pa so morali biti filologi. Prešeren je bil evropski zapadnjak in svobodnjak, pa tudi kozmopolit, zato se ni hotel učiti slovanskih, tedaj preziranih jezikov in se je tudi sam prezirno izrazil o bogmejih na meji Otomanov. Dalje je imel Prešeren nekako kulturno središče v Ljubljani, dočim Zagreb tedaj ni mogel kazati na kako količjak znamenito kajkavsko, še

manj pa štokavsko literaturo. Končno Prešeren ni umel politike Gajeve, in razen tega so vplivale še druge osebne in javne prilike, da se gorenjska trma Prešernova ni dala omajati. Človek bi dejal, da se vse to dandanes godi, ker imamo na las slične prilike tudi še dandanes. Povsem odobrujem besede Ilesičeve, ki o tej priliki trdi, da je Prešeren s svojim pasivnim in negativnim odporom dokazal, da ni imel nobene politične ideje ali svrhe. Ako je Prešeren zmagal, s tem še ni dokazano, da je zmagala boljša stvar. »Če bi se bili vsi kranjski pisatelji za izobražene kroge že v tridesetih letih poprijeli srbohrvaščine, bi bilo Slovanov po Koroškem in Štajerskem sicer nekaj manj, a južnih Slovanov z enim književnim jezikom bi bilo več«. »Do l. 1848. bi se bil jezik štokavski toliko udomačil, da bi ga bila vlada kot knjižni jezik vpeljala v šole, kakor je vpeljala ilirski pravopis.«

Da bi se bili Slovenci brez težave zedinili s Hrvati, o tem ni dvoma. Narečji sta si toliko podobni, da bi štokavščina v slovenskih šolah ne delala ni desetine te preglavice, katero dela književna nemščina Kočevcem ali severnim Nemcem, ki se morajo v šolah učiti povsem različnega jezika. Jalov je tudi navod, da bi bil zaostal naš narod v obrazovanosti zaradi neumevnega mu književnega jezika. Da bi učenje visoke nemščine oviralo severne Nemce v kulturnem napredku, menda tudi najzagrizenejši Gorenjec ne bode trdil. Tem manj bi se imeli bati take posledice pri inteligentnosti našega naroda. Kaj pa je z rešitvijo narodovo od germanizacije, ki bi bila pogoltnila naš narod, ako bi bili začeli štokavski pisati! Slep mora biti in skrajno zagrizen, kdor ne vidi, da tudi gorenjska slovenščina ne bode ubranila Korošcev in drugih obmejnih Slovencev narodne smrti. Saj vidimo jasno, kako napreduje germanizacija, in vsak čas prihajajo žalostne vesti z meje. Morebiti bi se bili ti obmejni Slovenci preje ponemčili, zato pa bi se bil nemški val ustavil ob mejah onih Slovencev, ki bi bili sprejeli ilirščino za književni jezik in katerim bi bila zaslomba in ščit zajednica z mnogoštevilnim južnim slovanstvom. Sedaj pa imamo le pričakovati, da po smrti obmejnih Slovencev pogoltnjejo valovi tujstva tudi ostale Slovence zapuščene in osamljene. O tekmovanju z moderno kulturo v našem narečju, ki rabi tako skromnemu številu ljudi, nočem nič spomniti. »Takrat še nismo bili narode«, pravi Ilesič, in res brez težave bi se bili književno zedinili s Hrvati, kakor so se kajkavci brez svoje škode, pač pa v svojo korist. Ta cilj bi bili toliko lažje dosegli, ker so bili takrat vsi pisatelji in rodoljubi navdušeni za narodno edinstvo, ako se ne bi bila baš najiminitnejša Kranjca, Prešeren in Kopitar, temu cilju — žal — po robu postavila. Tudi dandanes bi se lahko približevali na drug način Vrazovemu cilju, ali Ilesič pravi pač resnično: »To se ne zgodi, dokler bodo pedantovski šolniki in filologi iskali le rovtarskih besed ter naglašali edino le narečja.«

Peto poglavje govori o »Prešernu in slovenskem narodu«. Ilesič je dokazoval, da Prešeren po četrtem zvezku Čbelice ni imel nobene iniciative več. Začel je zlagati nemške pesmi, spisal je »Krst pri Savici«, da bi si pridobil naklonjenost duhovščine, kar je sam pripoznal, in tako prodal svoje prepričanje; sploh je jako rezervirano ravnal o raznih prilikah. Kak skeptik in pesimist je bil glede na slovensko prebujenje, je jasno razvidno iz pisma Stanku Vrazu, katero navaja Ilesič na strani 38. — »Tak skeptik ni za mesijoe«, trdi Ilesič po pravici.

V poslednjem poglavju dokazuje Ilesič, da Prešeren ni mogel postati buditelj in stvaritelj slovenskega naroda; on niti toliko energije ni imel, da bi bil pisal slovenska pisma; še leta 1847. je hotel izdati slovenske in nemške

pesmi skupno in se tako izkazati za Kranjca. Njegovo življenje je bilo pasivno. Ostal je le pri željah, da »zbudil bi slovenščino celo«, a do junaškega hotenja se ni popel. Prešeren ni bil propovednik in duhovnik svojega naroda, ni mu bil niti učitelj niti odgojitelj, on ni bil mučenik narodni in se ni žrtvoval za narod. Pomen Prešernov za Slovence je le-ta: »Bil je rojen velik pesnik, izredno nadarjen sin Apolonov, ki je v slovenskem jeziku izražal evropsko kulturo«.

To je vsebina te interesantne razprave. Gospod urednik »Ljubljanskega Zvona« je v svojem pozivu za prispevke k »Prešernovemu albumu« dejal, da mu ni pomagano s slavonspevi in samo s panegiričnimi spisi, ampak da si želi temeljitih študij in resnih spisov. Želja se mu je izpolnila. Ilesičeva razprava ni panegirik in slavonspev, nego resna kritika, ne Prešerna pesnika, nego njegovih obožavateljev, ki so mu izmislili svojstva in zasluge, katerih pesnik nikdar ni imel. Ne dvomim, da se bode marsikdo zgražal nad smelostjo, s katero je Ilesič raztrgal legendo o mučeništvu Prešernovem za narod. Pohvalno je, da se je našel mož, ki si upa ugovarjati splošno verovani bajki in se protiviti slepi veri avtoritete, ki je v Slovencih značajna.

S tem, da je Ilesič dokazal neutemeljenost onih legendarnih pripovedek, ni Prešernu odrekol rodoljublja. Saj je vendar jasno dokazal, kako se je Prešeren polagoma prerodil iz Kranjca v Slovenca. Tudi to priznava, da je Prešeren toplo čutil za svoj narod in da iz subjektivnega poštenega prepričanja ni usvojil idej ilirizma. Ali človek je lahko rodoljub, pri tem pa vendar brez iniciative v narodnem delu in pri dosezanju narodnih vzorov. Koliko nedvojbenih rodoljubnih Slovencev je še dandanes krutih nasprotnikov južnoslovenske zajednice, dočim vidijo drugi ne manj rodoljubni spas narodov v čim večjem približevanju južnoslovenskih narečij do bodočega književnega edinstva.

Končno Prešeren s tem, da se je dokazala njegova pasivnost v dosezanju narodnih in narodovih vzorov, ni nič izgubil na zaslužen slavi pesnika, ki ostane nedotaknjena. Nemci obožavajo in slavijo Goetheja, a nihče ne trdi, da je bil v dobi narodnih bojev proti Francozom kak poseben narodni buditelj, mučenik in rešitelj. Prešernu ne bomo več podtikali svojstev, ki jih ni imel, in dejanj, ki jih ni izvršil, pač pa ga hočemo slaviti kot pesnika, ki zasluži, da ga ljubimo, častimo ter mu postavljamo spomenike.

Ilesič je dokazal, da je Prešeren že v oni dobi, ko še ni bilo modernih literarnih vzorov, smatral poezijo za umetnost zaradi nje same brez narodnih, verskih, socialnih in političnih teženj. Njemu je bila poezija sama na sebi cilj, in baš zato je Prešeren svetovni pesnik in se njegova poezija dojemlje vsakega izobraženca, najsi bode katerekoli narodnosti.

Gospodu profesorju Ilesiču pa gre zasluga, da je očistil podobo pesnikovo vse različne šare, katero so njegovi obožavatelji nanjo nanесли. Čestitam!

Rajko Perušek.

Dostavek uredništva. Nikakega dvoma ni, da je imel Stanko Vraz širše narodno-politično obzorje in da je videl kot Slovenec dalje nego Prešeren. Mislimo pa tudi, da Prešeren, izšolan v čisto nemških šolah in živeč v tistem milieju, v katerem je pač moral živeti, ni mogel imeti širšega narodno-političnega obzorja. Vrhutega je bil Prešeren bolj nego Vraz notranji, v samega sebe poglobljen lirik, ki v svoji bližini ni nahajal izpodbude. Resnica pa je, ki jo tudi profesor Ilesič, večkrat poudarja, da je tudi

Prešeren napredoval v slovanski zavednosti od leta do leta, in da se je njegovo narodno-politično obzorje razširjalo. To dokazujejo jasno in glasno premnoge strani njegovih poezij. Eklatantno vidimo to v »Krstu pri Savici«, najslabše pa dokazuje Prešernovo pravo slovansko mišljenje njegova »Zdravica«, za katero so se dosihdob naši literati in glasbeniki vse premalo brigali. V tej kratki pesmi je ves narodno-politični program Prešernov; v tej pesmi se zrcalijo pesnikovi nazori o nalogi slovanstva in človeštva sploh. Ta »Zdravica« bi bila mnogo lepša in naravnejša slovenska marseljeza, nego pa za nas neprimerni »Naprej«, ako bi se našel skladatelj, ki bi ji zložil pravi napev, ki bi vžigal in dvigal . . . Toda k Prešernovemu obzorju!

Nikar se preveč ne čudimo, če se Prešeren v tistih klavnih predmarčnih časih ni mogel dosti visoko povzdigniti nad kranjski provincializem. Ali imajo dandanes, 50 let po Prešernovi smrti, nekateri slovenski politiki širše obzorje, nego ga je imel Prešeren? Ali ni pred nekaterimi meseci neki slovenski politik objavil v »Vaterlandu« izdajškega članka, v katerem proglašal Celje za — »fremdes Gebiet«?! In takih omejenih politikov in literatov, ki često ne vidijo preko mej svoje kronovine, včasih niti čez pomej svojega rojstnega mesta ali čez plot svoje vasi, je žal še dandanes nemalo po vseh slovenskih pokrajinah. Ta ozkosrčni provincialni separatizem je tista coka, ki zavira ves naš napredek. Mi se sami delamo še manjše, nego smo v resnici . . .

Pod oknom. Samospev za bariton s spremljevanjem klavirja. Zložil dr. Gojmir Krek. Založil Schwentner v Ljubljani, Cena 1 K 60 vin.

Kot lirski umotvor visoko čislamo Prešernovo pesem, ki jo je Fleismanaova ljubezniva, nežno občutena popevka »Luna sije« v srcih vsega slovenskega naroda udomačila in ponarodnila. Sedaj je to pesem na novo uglasbil slovenski skladatelj, ki je na tem polju umetnosti novinec, ki pa stopa pred občinstvo samosvestno že s prvim delom kot v sebi zaokrožen muzikalen talent. Resnost in vnema sta temeljna znaka, ki odlikujeta Krekovo muzikalno delo. Prešernove besede so vseskozi prekomponovane, posamezne kitice spojene s simfoniškimi klavirskimi prehodi. Vglasbena je poezija liriških misli, podano je v glasbi vse hrepenenje, vse upanje, ves dvom in boj, ki oživljajo pesnikove besede. Skladatelj je mislil in čutil s pesnikom in podal s tem v detailu dobro premišljeno skladbo, ki vestno odgovarja pesnikovim intencijam. Pač pojmi skladatelj bol in hrepenenje dramatičnejše bolj, nego ga podaja pesnik, viharneje divja v glasbi strast, globlje upada v njej obup. Posledice so to energičnega mišljenja, intenzivnega preudarjanja, ki je našlo v harmonijski umerjenosti ljubezni, da, idealne ljubezni polnega Prešernovega besedila najkrepkejše akcente.

To novo skladbo priporočamo najtopleje vsem muzikalnim rojakom.

Dr. Vladimir Foerster.

I. koncert »Glasbene Matice«. Stoletnico Prešernovo je proslavila »Glasbena Matica« v I. svojem tosezonskem koncertu dne 9. decembra z grli svojega naraščaja, z grli mladih in čilih pevcev in pevk. Stoletje je zakončila

»Glasb. Matica« s koncertom, na katerem so proizvajali šolski zbori Mozartov »Requiem«. Danes, ko je slavno in nesmrtno to delo svetovne muzikalne literature v Slovincih dobro znano, ko se je proizvajalo zadnjič v teku treh let že v tretje, ni treba se baviti s podrobnostmi dela samega; opozarjati nam je le na pomen, ki ga druži značilno slavlje. Narod se je v tem stoletju ojačil ter more z grli najmlajših pevcev podati delo težavno, kontrapunktiškega krasa. Rečeni koncert kliče nam bolj nego široke razprave v zavest, da se je narod ozdravil, in da mu je danes odprt zmisel za umetnost; kajti tudi naraščaj se že giblje, da sodeluje na kulturnem polju, in tudi on je zmožen, stopiti v tekmovalni boj na torišču umetnosti. Zasluga je to »Glasb. Matic«, zasluga njegovega vodje, g. prof. Hubada, ki vodi svoj šolski zbor k uspešnemu napredku. Prešernov koncert »Glasb. Matic« je bil zbog svoje odločnosti in svojega pomena v vrsti slavnostnih prireditev gotovo eden najlepših pojavov.

Dr. Vladimir Foerster.

Ondričkov koncert. Posetil je zopet pretekli mesec mojster Fran Ondriček belo Ljubljano in priredil je glasbenim krogom v radost pod pokroviteljstvom »Glasb. Matic« koncert v »Narodnem domu«. Nam vsem je že ljub, star znanec, kajti od početka umetniške svoje kariere poseča Ljubljano, in kmalu bo 20 let, kar je prišel prvič med nas. Ocenjen po svetovni kritiki kot kralj gosli, ozarjen s slavo, ki si jo je pridobil v širnem svetu, stopa med nas kot vzor vijolinista, kot umetnik, ki mu je svet poklic, da osrečuje poslušalce in jim podaja neskajen užitek s prednašanjem biserov vijolinke literature. Nenadkriljen virtuoz v vijolinški tehniki, podaja svojo umetnost s polno dušo vroče čutečega muzika, duša in srce mu pojeta na goslih. To pa ga odlikuje mimo drugih, to ga vzdržuje na višini, ki jo je dosegel pri svojem idealnem, z uspehi ovenčanem stremljenju. Koncertni spored sta obogatila Ondričkov virtuosni spremljevalec, pianist g. Viljem Klasen, in pa operni pevec, tenorist g. Stan. Orzelski, dva mlada umetnika, z vrsto živahno odobranjih proizvedeb.

Dr. Vladimir Foerster.

Zimska idila. Balada na Aškerčeve besede za srednji glas s spremljevanjem klavirja. Uglasbil Risto Savin, op. 7. Komisionalna založba L. Schwentnerja v Ljubljani. Cena 1 K.

Vsako novo skladbo, katere ustvaritelj se vsaj potrudi, da bi obogatil našo muzikalno literaturo z resnim delom, pozdravljamo z veseljem kot oazo v puščavi ustvarjajoče glasbene umetnosti slovenske, zlasti, če se spominjamo žalostne resnice, da Slovenci sedaj še veliko manj produciramo na tem polju nego prej, in da glasba med vsemi umetnostmi pri nas najmanj napreduje. Tej skromni glasbeni literaturi nasproti se mora postaviti poročevalec na stališče relativne kritike ter se torej ne sme ozirati na umotvore narodov-prvakov in vsled tega zaničevati pošteno, dasi ne povsem dovršeno domače delo. —

Skladatelj Risto Savin nam je že v prvi svoji publikaciji (»Tri Aškerčeve balade« op. 3 v komisionalni založbi L. Schwentnerja v Ljubljani) dokazal, da je muzikalen talent in da se je tudi že precej veliko naučil, tako da smemo še lepih in lepših proizvodov iz njegovega peresa pričakovati. Omenjene balade so se odlikovale po ljubki melodioznosti in primerni deklamaciji, iznenadile so nas celo s par dobro načrtanimi muzikalnimi slikami.

Tudi najnovejše Savinovo delo nam je prav dobro ugajalo. Prištevati ga moramo celo najboljšim slovenskim skladbam, seveda tudi ono ni povsem dovršeno.

Preprosta, dražestna, enotna melodija se giblje v običajni tridelni obliki. Deklamacija je pravilna. Isto velja tudi vobče glede harmonizacije, dasi se mi zdi na par mestih malo prisiljena in ne docela logično premišljena in utemeljena. Želeli bi tudi, da bi bila harmonizacija bogatejša, izpremenovitejša in sicer na onih mestih, kjer se cela melodija ali posamezne fraze neposredno ponavljajo; in to se v tej skladbi zgodi večkrat. Zlasti na 3. strani ima skoraj vsak takt svojega dvojčka pri sebi, ki je ravno tak kakor on sam. Tako ponavljanje istih harmonij utruja uho in provzročuje vtisk, kakor bi skladatelj ne bil dovolj premislil cele stvari. Iz istega vzroka bi svetovali Savinu, naj se omeji v porabi sekvenc, posebno pa tistih v sekundi, ki so zastarele. Dandanes je samo še v velikih dramatično-strastnih crescendih mogoče pisati take sekvence; v omejeni obliki majhne, četudi epske pesmi ne morejo več zanimati. Omeniti mi je še eno mesto, s katerim se ne morem strinjati: na 3. strani, zadnji sistem, ff. risoluto, in sicer radi tega, ker je ta po mojem okusu ponesrečeni kanon komponista prisilil k temu, da je pisal na prvi, najbolj naglašeni četrtniki harmonijo brez terce, k čemur še pride slabo glaseče se pomikanje glasov v kvintah. Akord brez terce je suha, mrtva stvar; ta interval je, rekel bi, duša vsake harmonije. Naj bi je torej skladatelj posebno pri naglašanih taktnih deležih ne pozabil, kakor se je to tudi zgodilo na pr. na 5. strani, v 3. sistemu pri višji dominantni ($\frac{2}{4}$ akord) iz a-molla. Zakaj nam je predpisal avtor, igrati z allegro vivace nadpisani del senza pedale? Meni se zdi ta ukaz z ozirom na figuracijo neumestnen.

Posebno veselje mi je poudarjati, da se skladatelj trudi, pisati moderni stavek za klavir. Kajti izvzemši par kompozicij, posebno Hoffmeisterjevih, komponirali niso naši skladatelji do zdaj sploh ničesar za klavir; med klavirnim stavkom in stavkom za zbor ni bilo pravzaprav nobenega razločka. Klavirna tehnika nam je bila povsem neznana. Vsaka Savinova skladba označuje torej že v tem oziru napredek v naši glasbeni literaturi. Govoril sem vendar o par teoretičnih nedostatkih, in to s quasi-strokovnjaškega stališča radi tega, da bi morda skladatelj o tej ali oni opombi malo premišljeval. Torej pro domo. Morebiti pride do istega mnenja kakor jaz, da mu bo torej to za bodoče koristilo.

Občinstvu pa kličem: Nabavite si Savinovo skladbo; tu imate lepo, lahko in hvaležno slovensko pesem!

Dr. Gajmir Krek.

Upodabljajoča umetnost

Slovenska umetniška razstava v Zagrebu. Društvo hrvatskih umetnikov se je bilo obrnilo na »Slovensko umetniško društvo«, da bi se bivša naša umetniška razstava prenesla v Zagreb. Tej častni in laskavi ponudbi je ustreglo »Slovensko umetniško društvo«, in najboljši umotvori bivše ljubljanske razstave so se razstavili v zagrebškem »umjetničkem domu«. Razstava se je odprla 22. decembra na slovesen način. To je prvič, da so skupno razstavljena dela slovenskih umetnikov v Zagrebu. To dejstvo se nam dozdeva jako važno za ves naš jugoslovanski kulturni napredek, saj je obenem viden znak dejanske hrvaško-slovenske vzajemnosti. V novem stoletju

se mora ta kulturna vzajemnost z vsemi močmi ojačevati in pospeševati. Če nekateri naši predniki s Prešernom vred niso uvideli, da se mi sami zase ne moremo ubraniti potujčevanja, pa smo mi moderni Slovenci na pragu XX. stoletja živo prepričani, da je naš spas le v najožji dotiki z drugim slovanstvom, najprej seveda v dotiki s hrvatskim in srbskim. Zato smatramo tudi slovensko razstavo v Zagrebu za lep napredek v tem zmislu in za veselo znamenje boljših časov. —

Poleg slovenske razstave je izložil v »Umjetničkem domu« svoje morske slike tudi velenadarjeni hrvatski slikar Klement Crnčić, svoje plakatne slike pa slavnoznani v Parizu živeči češki slikar Alfonz Mucha.

Želimo, da bi prihodnje leto tudi hrvatski umetniki priredili v Ljubljani svojo razstavo. Naše občinstvo naj vidi, na kako visoko stopinjo popolnosti je že dospela hrvatska upodabljaljoča umetnost. *Aškerc.*

Češka upodabljaljoča umetnost stoji, kakor je znano dandanes že vsej Evropi, na visoki stopinji popolnosti. Češki slikarji in kiparji imajo nekateri svetovno ime. Ne samo, da je »Umělecká beseda« priredila v Pragi božično umetniško razstavo, na kateri je razloženih blizu 200 umotvorov, češko umetniško društvo »Manes« je šlo letos na Dunaj, na tuja in kaj kritična tla, ki Slovanom niso bila nikdar prijazna. Nič manj nego 85 slik je razstavilo društvo »Manes« v »Künstlerhausu«. In češki mojstri: Aleš, Bílek, Sochor, Švabinský, Hudeček in Uprka imajo na tej razstavi svojo besedo. V salonu »Miethkejevem« pa je tudi češki slikar Vaclav Radimský otvoril svojo posebno razstavo, ki obsega 90 števil. Vse javno mnenje je navdušeno za češke slikarje. Vsi dunajski časniki brez ozira na politično barvo in strankarsko stališče pojo slavošpeve češki umetnosti. In imena poprej naštetih umetnikov se zdaj izgovarjajo po vseh salonih, po kavarnah in po bulvarjih z največjim spoštovanjem. Kritika primerja na priliko Uprko s Segantinijem; o Radimskem pa pravi, da je — »Kubelik s čopičem«. Jako laskave ocene so objavili listi, kakor na pr. »Neue Freie Presse«, »Zeit«, »Wage« in dr. O razstavi »Manesa« je pisala »Wage« (17. decembra): »Das leuchtete fremd, liebreizend, phantastisch und gewaltig, wie jene musik Smetanas und Dvořaks, die seit kurzem in der welt das heimatrecht gewinnt . . .« Potem ocenja kratko posamne slikarje. O češki razstavi v salonu »Miethke« piše »Wage«: »Bei Miethke gibt es zu dieser nationalen urkunst (ki jo goji »Manes«) ein herrliches gegenbild: Vaclav Radimský's landschaften. Die künstler des »Manes« kommen aus der ländlichkeit, Radimský aus grossstädtischem leben zur natur. Dort alle naivität, hier nervöse bewusstheit . . . Alle (landschaften) im freien licht gemalt, natürlich, aber alle mit einer träumerischen, nervösen farbenempfindung, mit einer lauschenden, tastenden, bewussten seligkeit des sehens, voll raffinement und delicatesses die natur umfangend«. Ves Dunaj priznava brez zadržka, da imajo poleg drugih narodov tudi Čehoslovani svoje slikarje, ki so dokazali s svojimi razstavljenimi umotvori, da so izvirni, da gledajo svet s svojimi očmi, da so krepko razvite ali razvijajoče se individualnosti.

Sedaj ve Dunaj, ki se v politiki čimdalje bolj sovražno obrača proti Čehom in drugim Slovanom, da je tudi Čehoslovian rojen upodabljaljoč umetnik, in da ima češka umetnost veliko prihodnost pred seboj.

A. Aškerc.

Med revijami

»Slovanský přehled«, ročník III., se je predstavil Slovanom v novi, svojemu namenu primerni vnanjosti. Grotterjeva »Slavija«, alegorija slovanstva, širi svoje roke nad Slovani, ki z vzajemnim delom izkušajo dovršiti in popolniti njeno podobo — do zdaj je še nekoliko nejasna, neizražena! — Doslej so izšli trije zvezki. V vseh treh se nahaja razprava prof. Ilešiča »Lavantinský biskup Anton Martin Slomšek«, ki izkuša pojasniti Slomškega v okviru one dobe slovenstva in slovanstva in je zlasti v svojem 4. in 6. poglavju docela nova, samostalna; zlasti 6. poglavje utedne vzbuditi živahno zanimanje. Ker pa razprava izide v posebnih ponatiskih, bomo poročali takrat natančneje o njej. Tretja številka je pred vsem Prešernova; Ganglov in Goldensteinov Prešeren jo krasita. Češki pesnik g. Jaromir Borecký je izborni prevedel »Prošnja«, »Ukaze«, »Silo spomina«, »Izgubljeno vero«, »Spomin Valentina Vodnika«, »V spomin Andr. Smoleta«, »Zapuščeni«, »Ribič«, »Slovo od mladosti«. G. Hudec pa je začel svojo korenito razpravo »Dr. France Prešeren« (1800—1849), jeho život, doba a básnické dílo. O tej razpravi bomo poročali, ko bo končana. — Zopet moramo ponoviti: Kdor želi biti objektivno poučen o gibanju slovanskem, ne more pogrešati »Slov. přehleda«, in tak članek kakor »Najvětší nebezpečí pro neruské Slovany« (Največja nevarnost za neruske Slované) bi ne smel biti neznan nobenemu Slovincu, ki je zares Slovan . . .

—*ades.*

Naše obnebj

Zvezdoznanstven pregled za mesec januar. Ker se mnogi izmed Slovencev zanimajo in sami pečajo z zvezdoznanstvom, naj tudi »Zvon« na predlog uredništva prinaša v kratkih potezah, kaj se vsak mesec godi na nebu, kako zvezde premičnice teko okoli solнца in v katerih krajih neba se nahajajo. Gotovo je zvezdoslovje lepa veda, vredna, da se tudi med nami goji. Večkratni pogled na zvezdnato nebo nas povzdiguje nad ničemurnosti vsakdanjega življenja, nam daje moč, da vztrajamo v borbi za dobra načela, v ljubezni do vsega, kar je lepo in dobro. Toda začnimo!

Zemlja je bila v svojem teku okoli solнца dne 22. dec. 1900. l. najbliže solнца, tedaj v prisolnčju (perihelium), kjer se vidi premer solнца naprečji; meseca januarja je že malo manjši in vedno odjema tja do kresa, ker se zemlja vedno bolj obrača od solнца.

Izmed planetov omenimo najznamenitejše, ki se s prostim očesom lahko vidijo. Venera hodi pred solncem, torej je danica; med zvezdami se urno giblje, tako da solnce komaj dohaja, leskeče se pa ne posebno, ker je že daleč od zemlje in se še zmerom bolj oddaljuje. Bolj hvaležen predmet za opazovanje je takrat Mars, ki vzhaja med deveto in deseto uro po noči in se potem celo noč vidi. Bliža se svojemu spodnjemu shodu s solncem ter nastopi okoli 19. januarja obratno pot, tako da gre med zvezdami nazaj. Seveda v svojem precej stisnjem obroču teče neprenehoma naprej okoli solнца, toda opazovan od zemlje, ki tudi v svojem teku nikoli ne miruje, gre med zvezdami nazaj. To

obratno gibanje bode trajalo do 2. aprila, tedaj 73 dni; sredi tega časa, t. j. 24. februarja bode pa solncu naravnost nasproti stal, kakor luna ob času ščipa. Takrat se bode najlepše videl in najbolj svetil, kajti pride ob takih priložnostih izmed vseh planetov najbliže zemlji, sempatja do 54 milijonov kilometrov, in zvezdogledi ga takrat z dobrim uspehom opazujejo.

Jupiter je imel 14. decembra minolega leta svoj zgornji shod s solncem, ali drugače povedano, on je stal naravnost za solncem in je bil tedaj v največji daljavi od zemlje; pred tem časom je hodil za solncem (večerna zvezda), pozneje je pa stopil na njegovo desno stran in izhaja pred solncem. Takisto je imel Saturn okoli 30. decembra svoj zgornji shod s solncem in je prestopil na desno stran, tako da imamo takrat tri jutrne zvezde, vendar se Jupiter in še v večji meri Saturn zavoljo bližine solnca ne vidita dobro. Opomnimo pa, da so naši računi le približni, izpeljani na podlagi gibanja v krogu, ne v elipsi, kajti takozvani dnevnik (ephemeridae), ki izhajajo v Londonu, Parizu in Berlinu so zelo dragi in nam niso na razpolago; pa to nič ne de, ker prvič nam zadoštujejo približni računi, drugič pa so elementi planetov, s katerimi računajo ti dnevnik, še malo natančni.

Poglejmo še nekoliko na zvezde nepremičnice (stellae fixae); teh je na vsakem kraju neba obilo. Skoro vsak izmed nas pozna velikega medveda ali veliki voz, ki počasi vozi okoli zvezde tečajnice (stella polaris). Za kolesa ima štiri zvezde, za oje spredaj pa tri, tako da tvori teh sedmero zvezd zares podobo voza; okoli desete ure po noči ga zagledamo na severu. Najlepši kraj neba pa zavzema Orion s svojim odličnim spremstvom. To so tri lepe zvezde druge velikosti, ki stojijo v ravniku ena tik druge kakor kosci; ne daleč od njih pa stoji na vsako stran, na desno in levo ena svetla zvezda prve velikosti, malo odgoraj nad ravnikom Beteigeeze, malo spodaj pod ravnikom Rigel. Teh petero zvezd skupaj tvori ozvezdje Orion, ki ga slovenski kmetje na Štajerskem dobro poznajo in po njem po noči čas določujejo. Orion pa ima okoli sebe v daljšem polukrogu pet zvezd prve velikosti; te so: Aldeberan, Capella, Pollux, Procyon, Sirius, tako da je ta stran neba zares najlepša. Ako pogledamo okoli 10. ure po noči proti vzhodu in luna ne moti, vidimo vso to krasoto pred nami razprostrto. Seveda zdaj po zimi ni tako ugoden čas za opazovanje, kajti čim jasnejše je nebo, tem huje pritiska mraz, ali kakor Miroslav Vilhar peva: »Zvezde gorijo, a mrzla je noč«.

Prof. M. Vodušek.

Splošni pregled

Praznovanje Prešernovega jubileja. Zadnji mesec minolega stoletja je bil na Slovenskem posvečen Prešernu.

Sredi ljutih političnih volilnih borb smo praznovali stoletnico pesnikovega rojstva, in dozdevalo se nam je, kakor da bi bil slovenski pesnik Prešeren kot genij našega naroda mahoma stopil med boreče se stranke in jim zaklical:

»Rojaki! Življenje je boj, in tudi naše kulturno-politično življenje je boj. Ali je pri drugih narodih drugače? Osební in strankarski interesi se bore z ideali, z najvišjimi vzori napredka, pravičnosti in človečnosti. Izdajica je vsakdo, kdor stavi svoje nizke strankarske interese nad višje svrhe, nad kulturni

prospeh celega naroda! Podlec je, kdor se bori z nepoštenim orožjem! ... Bratje! Vaš sveti cilj bodi napredek, bodi prosveta in svoboda! In če se borite še tako med seboj, ne izgubite nikdar tega svojega cilja izpred oči, ne pozabite pa tudi nikdar, da ste vsi vendarle bratje in da ste vsi skupaj Slovenci, ki potrebujete drug drugega v boju zoper skupne nasprotnike. »In necessariis« složni ste nekaj malega, nesložni pa — niste nič. Ne pozabite nikdar, da preže vaši nasprotniki od vseh strani na vas, da vas podjarmijo še bolj, nego ste podjarmljeni ... Ali ne vidite velike povodnji tujstva, ki buta z naraščajočo močjo ob šibke jezove narodnosti vaše?« ...

In potihnil je za par trenutkov naš boj; upehani borilci so odložili svoje orožje in segli so si tupatam celo v roke ...

Ob jubileju našega pesnika je bila združena vsa Slovenija. Iz vseh slovenskih pokrajin so prihajala poročila o jubilejskih slavnostih. Tudi naši rojaki raztreseni po diaspori, kakor v Gradcu, na Dunaju, v Pragi in v Sarajevu so bili napravili lepe svečanosti Prešernovemu imenu na čast.

Po razsežnosti in sijaju najlepše jubilejske slavnosti so se vršile seveda v Ljubljani. Na poziv župana, gospoda Ivana Hribarja, razobesili so meščani 1., 2. in 3. decembra narodne in mestne zastave na svojih hišah. Na večer 1. decembra je bila po mestu baklada, katere se je z meščansko godbo na čelu udeležilo mnogobrojno občinstvo. Po odhodu je bil v »Narodnem Domu« slavnostni komerz, na katerem je g. dr. Triller imel navdušen govor, narodne gospodične pa so na korist Prešernovemu spomeniku prodajale jubilejski prolog.

V nedeljo, dne 2. decembra je bilo v »Narodnem domu« ob enajstih slavnostno zborovanje, na katerem je g. prof. Fr. Levce čital o Prešernu in njega pomenu v razvoju slovenske književnosti. To zborovanje, žal, ni bilo tako množično obiskovano, kakor bi bilo pričakovati. O vzrokih rajši molčimo. — Sila mučen vtisk je napravilo na vso našo javnost tudi to, da se vlada ni udeležila ne slavnostnega zborovanja, ne slavnostnih predstav v gledališču.

V našem gledališču se je praznoval Prešernov jubilej trikrat, in to 2. decembra popoldne z dramo, zvečer z opero in 4. decembra z opero in predavanjem g. prof. Levca. Vsakikrat pa je pri predstavi deklamovala gospodična K. Ruckova prolog. Po prologu se je na odprtem odru prikazala živa podoba: apoteoza pesnika Prešerna, ki so jo aranžirali naši umetniki z gospodom profesorjem Franketom na čelu. Ta apoteoza je bila slikovit, nenavadno diven prizor, pri katerem so sodelovali člani uglednih rodbin ljubljanskih — dame in gospodje.

Na vzvišenem podstavku stoji pesnikov doprsni kip, ki ga venča dražestni genij pesništva, pred kipom pa stoje skupine vseh stanov slovenskega naroda, žene, dekleta, možje, mladeniči in otroci.

Druga živa slika je bil »Povodnji mož« Prešernov, ki so ga aranžirali že zgoraj omenjeni umetniki. Balado je deklamoval g. Verovšek. Prizor pa je predstavljal tisti veldramatični hip, ko zapleše povodnji mož z Urško proti Ljubljani in že misli skočiti ž njo v reko, iz katere vabijo povodnje vile s svojimi golimi rokami novo žrtev — lepo Urško. Vsi plesalci ostrme in zro v demonškega povodnjega moža ko okameneli, tudi godcem je zastala sapa: ponosna in lepa Urška je izgubljena! Skrivnostni tujec plane zdajnzdaž ž njo v peneče valove!

Oba prizora, »apoteoza« kakor »Povodnji mož« sta bila tako krasna in divno-pestra, da je prava škoda, da se nista fotografirala! Kaki sliki pa bi to šele bili, ko bi bilo mogoče ovckovečiti ji v izvornih barvah!

Na jubilejski dan, 3. decembra, so bile na predlog predsednika mestnega šolskega sveta, g. Iv. Hribarja, vse mestne šole pouka oproščene. Učencem so učitelji razložili pomen jubilejskega praznika.

Na isti način je praznovala Prešernov jubilej mestna višja dekliška šola.

Tudi vse srednje šole na Kranjskem so bile 3. decembra proste in so profesorji dijakom tolmačili pomen Prešerna za našo književnost.

Z nami Slovenci vred pa so bili v duhu združeni, lahko rečemo, vsi Slovani, severni in južni. Naj omenimo tukaj najpoglavitejših telegrafskih pozdravov.

Iz Rusije so pozdravili Prešernov jubilej, in to iz Varšave vseučiliški profesorji: Francev, Kulakovskij, Jezbera in Sozonovič.

Iz Krakova: profesor Roman Zawilinski.

Iz Prage: Jan Lego; v imenu občine praške nje župan Vladimir Srb; češki muzej; v imenu češke akademije pesnik Jaroslav Vrchlický; v imenu »Slovanskega Přebleda urednik A. Černý; »Umelecká beseda«; v imenu društva č. pisateljev »Maj«, Ig. Herrmann in Jaroslav Kvapil; v imenu češkega ženstva več dam; nadalje: gg. Inemann, Fr. Prusík, dr. Prusík in prof. Chodounský.

Iz Srbije, iz Belega grada, so nam poslali navdušenih telegramov: v imenu naučnega ministrstva minister Pavel Marinković; v svojem imenu književnik in profesor Andra Gavrilović; v imenu srbskih žurnalistov predsednik Čurčić; uredništvo »Zaklonosti«; iz Sr. Karlovcev uredništvo »Brankovega Kola« in iz Zagreba srbska akademijska omladina.

Iz Hrvatske so pozdravili Prešernov jubilej in to iz Zagreba: v imenu jugoslovanske akademije tajnik, vseuč. prof. Vrbanić, v imenu »Matiice Hrvatske« predsednik Smičiklas in tajnik J. Kostrenčić; učiteljski zbor realne gimnazije, profesorji Podgoršek, Staré, Beniger, Marn in Steklasa; v svojem imenu Ivan Trnski; Ivan Kukuljević-Sakcinski in (z Dunaja) prof. Jagić; iz Sarajeva pevsko društvo Trebevič in urednik »Nade«, pesnik Silvije Strahimir Kranjčević, ter prof. Milaković...

*

Na posebno slavnosten način so praznovali bratje Hrvati Prešernov jubilej s tem, da se je bila »Jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti« zbrala na večer dne 3. decembra na svojo svečano sejo, v kateri je vseučiliški profesor in član akademije, naš rojak g. dr. Musić, čital duhovito sestavljeno razpravo o Prešernovem »Krstu pri Savici«. Pisec teh vrst se je bil nalašč zato peljal v beli Zagreb, da prisostvuje tej slavnostni seji in zanimivemu predavanju, ki ga je poslušalo okoli 200 oseb broječe odlično zagrebško hrvaško občinstvo. Ni tukaj mesto za to, da bi obširneje poročal o gospoda drja. Musića razpravi, omenjam ad interim samo toliko, da dosedaj še ni nihče tako temeljito ocenil »Krstu pri Savici« kakor on. Pokazal je najprej, da sta »uvod« in pa epos pravzaprav dve samostojni pesnitvi, potem pa je obširno komentiral »Krst« sam. Marsikoga utegne iznenaditi, da je g. dr. Musić dokazoval in dokazal, da je Črtomir čisto dosleden značaj. To svojo skoro paradokso trditve je g. profesor spretno podprl s tehtnimi razlogi, ki jih je izvedel iz položaja glavnega junaka samega. Nadalje je pokazal duhoviti akademik,

kako izvira Prešernov epos iz značaja pesnikovega, čigar trpljenje in razočaranja polno življenje je zatonilo v bridki — resignaciji.

Povodom otvoritve slovenske umetniške razstave dne 22. decembra je napravilo tudi hrvatsko književno društvo v dvorani zagrebške univerze krasno Prešernovo slavnost (akademijo), pri kateri je imel senior hrvatskih pisateljev, g. Ivan vitez Trnski mladeniško navdušen slavnostni govor. Za njim pa je podal g. Stjepan pl. Miletić zbranemu odličnemu občinstvu duhovito sestavljen in poetično navdihnjen življenjepis našega Prešerna. Naposled je deklamoval g. Ignacij Borštnik epos »Krst pri Savici«.

V uvodnih člankih, v feljtonih ali v noticah so se spominjali Prešerna poleg naših slovenskih časnikov tudi ruski, poljski, češki, hrvatski, srbski in tudi nekateri nemški listi.

Nimamo prostora, da bi mogli po imenu navesti vse te dnevnike in revije, ki so slavile našega pesnika Prešerna, veseli nas pa, da nam je slovansko novinarstvo izkazalo ob tej priliki toliko krasnih simpatij. Slovani imamo pač več jezikov in narečij, imamo več literatur, ali duh je samo eden — duh slovanski, duh plemenske in kulturne edinosti in vzajemnosti slovanske, ki v pravem trenutku vselej zmagovito stopi na dan. Ta slovanski kulturni duh narašča očitno in napreduje, in nikakega dvoma ni, da vtisne XX. stoletju svoj blagodejni pečat, ker bo pospeševal pravo človečnost . . .

A. Aškerc.

Sienkiewiczjev jubilej. Bratovski narod poljski je praznoval 22. decembra na najslavnostnejši način 25letni jubilej književnega dela svojega največjega romanopisca Henrika Sienkiewicza, ki se po vsej pravici prišteva danes med pisatelje svetovnega imena. Njegova dela so prevedena že na 20 kulturnih jezikov. Poleg Tolstega ni nobeden slovanski pisatelj tako znan, lahko rečemo po vsem svetu kakor Sienkiewicz. Rusi, Angleži, Francozi, Lahi, Italijani in Nemci čislajo visoko Sienkiewiczve romane, in Amerikanci so naravnost navdušeni zanj. V »Ljubljanskem Zvonu« je bil v lanskem letniku na našo prošnjo meseca avgusta objavil poljski pisatelj Mieczysław Stein daljšo studijo o Henrik Sienkiewicz povodom njegovega jubileja, in zato ne bomo danes več obširneje govorili o njegovem pomenu za poljsko in svetovno književnost.

Sienkiewicz je visoko izobražen mož, ki je prepotoval takorekoč ves svet in študiral ljudi, kraje in življenje po vseh delih sveta. Temeljito je proučil tudi zgodovino, poljsko in svetovno. Zato pa tudi Sienkiewiczovi poemi niso nikakšne halucinacije dekadentne in meglaste domišljivosti, ampak so plastične žive slike iz življenja, preteklosti in sedanjosti. Po žilah njegovih junakov se ne pretaka absint ali trikrat prekuhana črna kava, ampak prava človeška kri. Sienkiewicz je realist v najlepšem pomenu te besede. On je slovanski realist, ki obsega vse življenje, ki vidi v tem življenju senco in luč, greh in krepost.

Najmočnejša stran Sienkiewiczvega talenta je zgodovinski roman. V tem žanru mu dandanes med svetovnimi pisatelji ni nihče kos. S svojimi povestmi iz poljske zgodovine je neskončno povzdignil narodni ponos svojih rojakov; te povesti so kakor Matejkove slike tolažile poljski narod v njegovi nesreči. Sienkiewiczova muza je torej poleg svoje estetične in poetične lepote tudi prava narodno-politična pedagoginja. S svojim antičnim romanom »Quo vadis?« pa je

odgrnil svetu tragično-živo sliko iz svetovne zgodovine, ko nastopi v areni nova ideja krščanstva . . .

Sienkiewicz je realista in idealist obenem. Njegove pesniške slike nas ne odbijajo od sebe s svojo brutalno istinitostjo, ampak vkljub svoji dejstvenosti so nam simpatične, ker čutimo, da pisatelj ljubi človeka, da išče povsod, tudi v največjem hudobnežu čisto človeških momentov, ker vidimo, da išče v vsakem nesrečniku tiste svetle iskre, ki mu še ni ugasnila tam v skritem kotu njegove duše. Sienkiewicz ima široko duševno obzorje, zato pa čitanje njegovih povesti človeka povzdiguje in mu odpira velike perspektive v duševni svet. Njegove knjige zato niso lahko tako čtivo tako-le samo za ložjo prebavo po obedu, ampak so globokomiseln duševna hrana. On ne pripoveduje samo zato, da pripoveduje, da nam krati čas ali da bi nas samo zabaval, nego on hoče, da mislimo in filozofujemo ž njim vred . . .

Čprav je Sienkiewicz napisal že celo biblioteko, vendar ne piše naglo. Njegovi življenjepisci pripovedujejo, kako skrbno si očrta vsako povest, kake študije dela zanj, kako počasi ustvarja in premišljuje. On ne začne pisati nobene povesti, predno je nima v glavnih obrisih že v glavi in predno ne ve, kaj hoče. Svoj rokopis prečita in predela po potrebi večkrat, dokler ni vse zrelo in zaokroženo. Sienkiewicz je v tem oziru vzor vsem mladim pisateljem — tudi slovenskim! Poljski narod ve, kaj in kdo je Sienkiewicz. Zato ga je pa tudi ob njegovem jubileju odlikoval, kakor ni odlikoval še nobenega svojih pisateljev. Glavna slavnost se je vršila v Varšavi, kjer Sienkiewicz navadno biva. Brezštevilne deputacije iz vse Poljske so se poklonile jubilarju. Zastopana so bila vsa večja poljska mesta v Rusiji, v Avstriji in v Nemčiji ter vse univerze poljske. Pa tudi Rusi in drugi Slovani so se s telegrafskimi pozdravi udeležili slavnosti. Krono vsej slavnosti pa so Poljaki postavili s tem, da so kupili Sienkiewiczu v kielčevski guberniji na južni strani od Varšave za okroglih 100,000 rubljev lepo posestvo z ličnim gradičem, ki se mu pravi Oblagorek.

Tudi mi Slovenci smo se pridružili slavlencem Sienkiewiczem, saj nam njegovi romani niso neznani in saj je on tudi naš! A. Aškerc.

† Bronislav Grabowski je umrl dne 24. decembra kot gimnazijski profesor v Pinczowu. Grabowski je bil znamenit poljski pisatelj, ki se je z uspehom poskušal na raznih poljih književnosti. Posebno se je odlikoval s tem, da je širil med Poljaki poznanje drugih Slovanov in pospeševal zblížavanje posameznih slovanskih plemen na kulturnem in književnem polju. Ker nam danes primanjkuje prostora, izpregovorimo o priliki še kaj več o Bronislawu Grabowskem. Čast njegovemu spominu! A. A.

